

Johanna Jokinen
Kiia Joronen
Satu Norri

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus
Opinnäytetyö, 2022

VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖN KO- KEMUKSIA LAPSIPERHEIDEN KÖYHYDESTÄ

KYSELYTUTKIMUS VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLLE

TIIVISTELMÄ

Johanna Jokinen, Kiia Joronen ja Satu Norri
Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lapsiperheiden köyhyydestä - Kyselytutkimus varhaiskasvatuksen henkilöstölle
39 sivua, 3 liitettä
Kevät, 2022
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus

Yli kymmenessä vuodessa lapsiperheköyhyys on kolminkertaistunut aiheuttaen moninaisia haasteita perheiden hyvinvointiin. Köyhyys vaikuttaa negatiivisesti lapsen kasvuun sekä kehitykseen ja yli puolet vähävaraisista lapsista on kokenut kiusaamista köyhyyden vuoksi. Varhainen puuttuminen ja perheille tarjottu tuki ovat ensisijaisen tärkeitä, koska köyhyydessä elävien perheiden lapsille saattaa kasautua huono-osaisuuden riskitekijöitä, jotka ilmenevät lapsen arjessa. Varhaiskasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja on keskeisessä asemassa huolien tunnistamisessa sekä perheiden ohjaamisessa löytämään oikeat tukipalvelut.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka lapsiperheköyhyys ilmenee kunnallisessa varhaiskasvatuksessa sekä kirkon varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli saada tietoa, millä tavalla varhaiskasvatuksessa oli tähän asti toimittu ja millaisin keinoin perheitä voidaan jatkossa tukea entistä tarkoituksenmukaisemmin. Tutkimusympäristönä toimivat Nissaksen päiväkotit sekä Tikkurilan seurakunta Itä-Vantaan alueelta. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää ja aineisto kerättiin Webropol-kyselyllä. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla, jonka avulla löytyivät tutkimuskysymysten kannalta olennaiset aiheet. Kyselyyn vastasi kymmenen kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijää ja viisi seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijää.

Vastauksista ilmeni, ettei perheiden köyhyys ole helposti havaittavissa. Kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksista ilmeni köyhyyden näkyvän enemmän vanhemmissa lapsissa sekä heidän toiminnassaan. Kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijät kertoivat vastauksissaan, kuinka perheiden auttamiseksi ei ollut riittävästi aikaa puutteellisten resurssien vuoksi. Tutkimukseen vastanneet kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat tarvetta infopaketeille, josta löytyisi tietoa siitä, mihin tukea tarvitsevia perheitä voisi ohjata. Seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat omaavansa riittävästi tietoa, jotta perheitä voidaan ohjata oikeisiin palveluihin, mutta keinoja auttaa voisi olla enemmänkin tarjolla.

Asiasanat: köyhyys, lapsiperhe, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Johanna Jokinen, Kiia Joronen and Satu Norri

Early childhood education workers' experiences of the poverty in families with children - Survey for early childhood education workers

39 Pages and 3 appendices

Spring 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services, Christian Early Childhood Education and Care

Bachelor of Social Services

In just over ten years poverty of families with children has tripled, causing challenges to the well-being of families. Poverty has a negative impact on a child's growth and development, and more than half of deprived children have experienced bullying because of the poverty of their families. Early intervention and support for families is a priority, as children in the families living in poverty may accumulate risk factors for deprivation that occur in the everyday life of the children. Early childhood education and care support the overall well-being of the children and play a key role in identifying concerns and directing families to find the right support services.

The aim of the thesis was to study how the family poverty occurs in the municipal early childhood education and in the early childhood education provided by the church. The aim was to get information on how early childhood education had been operated so far related to the theme and how families can be supported more appropriately in the future. The research was carried out in Nissas day care centre and in the Tikkurila parish in the East Vantaa area. The data collection method was qualitative research method, and the data was collected using a Webropol survey. Thematic analysis method was applied to the data, and it identified topics relevant to the research questions. Ten municipal early childhood education workers and five parish early childhood education workers responded to the survey.

Based on the responses, it was noticeable that family poverty is not easily detectable. The responses of municipal early childhood education workers showed that poverty is more visible in the lives of older children and their activities. Based on their responses, municipal early childhood education workers experienced that there is not enough time to help the families due to of lack of resources. Municipal early childhood education workers who responded to the study felt the need for an information package so they could direct families to the right support services. The employees of early childhood education in the parish felt that they had sufficient information to guide families to the right services, but there could be more ways to help.

Keywords: poverty, family with children, early childhood education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KÖYHYYS JA SEN MERKITYS LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNILLE ...	6
2.1 Köyhyys Suomessa.....	6
2.2 Köyhyyden taustoja ja syitä.....	7
2.3 Lapsiperheköyhyys Suomessa	8
2.4 Köyhyyden vaikutuksista lasten hyvinvointiin	10
3 VARHAISKASVATUS LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN TUKENA.....	14
3.1 Kunnallinen varhaiskasvatus.....	14
3.2 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatus	15
3.3 Varhaiskasvatus lapsen kehityksen tukena.....	16
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	19
5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANIT	20
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	22
6.1 Aineiston keruu	22
6.2 Aineisto ja aineiston analyysi	23
7 NISSAKSEN PÄIVÄKODIN TUTKIMUSTULOKSET	27
7.1 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden havaintoja.....	27
7.2 Pedagoginen toiminta kunnallisessa varhaiskasvatuksessa	29
8 TIKKURILAN SEURAKUNNAN VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUSTULOKSET.....	32
8.1 Seurakunnan työntekijöiden havaintoja.....	32
8.2 Pedagoginen toiminta seurakunnan varhaiskasvatuksessa.....	33
9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	35
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	37
11 POHDINTA	41
LÄHTEET.....	44

LIITE 1. Informaatioasiakirja	50
LIITE 2. Kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattu kyselylomake	51
LIITE 3. Seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattu kyselylomake	52

1 JOHDANTO

Vuonna 2020 Suomessa lapsiperheitä oli 37 prosenttia väestöstä (Tilastokeskus, 2021b). Vaikka yleisellä tasolla lapsiperheiden köyhyys on Suomessa vähäistä, on sen havaittu lähes kolminkertaistuneen viimeisen kymmenen vuoden aikana (Karvonen & Salmi, 2016, s. 40–43).

Varhaiskasvatus on vapaaehtoista, mutta jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen (L 540/2018). Varhaiskasvatuksen tavoitteina ovat lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä huoltajien tukeminen kasvatustyössä. (Opetushallitus, i.a). Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli perheen huolien tunnistajana ja avun piiriin ohjaajana (Heinonen ym., 2016, s. 184). Varhaiskasvatuspalveluita tarjoavat kunnalliset ja yksityiset toimijat sekä seurakunta. Varhaiskasvatuksessa jokainen työntekijä on varmasti kohdannut köyhiä lapsiperheitä, mutta miten varhaiskasvatuksen työntekijät toimivat köyhien lapsiperheiden kanssa? Pystytäänkö köyhiä perheitä tukemaan riittävästi varhaiskasvatuksessa? Pyrimme opinnäytetyöllämme kartoittamaan varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lapsiperheiden köyhyydestä.

Perehdyimme opinnäytetyössämme köyhyyden ilmiöön, taustoihin ja syihin. Tarkastelimme köyhyyttä erityisesti lapsiperheiden näkökulmasta. Tutkimme, kuinka lapsiperheiden köyhyys näkyy kunnallisen ja kirkon varhaiskasvatustyön arjessa. Teimme Nissaksen päiväkodin sekä Tikkurilan evankelis-luterilaisen seurakunnan työntekijöille kyselytutkimuksen, jossa kysyimme heidän kokemuksistaan lapsiperheiden köyhyydestä ja kuinka he kokevat sen ilmenevän varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen avulla sekä Vantaan kaupunki että Tikkurilan seurakunta saivat tietoa henkilökunnan käsityksistä lapsiperheiden köyhyydestä, vanhempien ja lasten tukemisen keinoista ja mahdollisesta koulutuksen tarpeesta.

2 KÖYHYYS JA SEN MERKITYS LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNILLE

Köyhyyttä voidaan mitata monella eri tavalla, eikä ole olemassa yhtä oikeaa tapaa mitata sitä. Köyhyyden laajuus muuttuu mittareiden ja käytettävien köyhyysrajojen mukaan. Toisin sanoen indikaattorit määrittelevät, mitkä väestöryhmät luokitellaan köyhäksi. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 15–16.)

On havaittu, että köyhyydessä elävien perheiden lapsille saattaa kasautua huono-osaisuuden riskitekijöitä, jotka ilmenevät lapsen arjessa ja elämässä. Köyhyydessä elävillä lapsiperheillä on muun muassa muita yleisemmin rajallinen mahdollisuus ostaa uusia vaatteita sekä harrastaa, ja he asuvat muita yleisemmin ahtaissa asunnoissa. Köyhyyden vaikutukset eivät rajaudu ainoastaan tavaroiden tai hyödykkeiden puutteeseen, vaan sen seurannaisvaikutukset näkyvät myös sosiaalisissa suhteissa. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 9, s. 22.)

2.1 Köyhyys Suomessa

Helsingin Sanomien tekemän köyhyyskyselyn perusteella usea suomalainen ajattelee köyhyyden olevan ihmisen oma syy (Nykänen, 2015). Köyhyys on kuitenkin yksi aikakautemme merkittävimmistä sosiaalisista ongelmista. Se on moniulotteinen ilmiö, josta jokaisella meistä on omanlaisensa käsitys. Yleensä köyhyys jaetaan suhteelliseen ja absoluuttiseen köyhyyteen. Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan yksilön tai ryhmän selkeää huono-osaisuutta verrattuna muun väestön keskimääräiseen elintapaan tai elintasoon. Suhteellisessa köyhyydessä elävät joutuvat taistelemaan selviytyäkseen normaalista elämästä ja pystyäkseen osallistumaan yhteiskunnan toimintoihin. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan, että vähimmäisedellytykset vaatetukselle, ravinnolle ja asumiselle eivät täyty. Köyhyysrajana Euroopassa käytetään pienituloisuuteen liittyvää määritelmää. Kotitaloutta pidetään pienituloisena, jos sen tulot ovat alle 60 prosenttia väestön mediaanituloista. (Sironen & Saastamoinen, 2017, s. 4.) Köyhyyttä voi mitata myös subjektiivisena köyhyytenä, jolla tarkoitetaan köyhyyden kokemusta sekä elämänlaatua. Objektiiivisella köyhyydellä tarkoitetaan omasta tulkinnasta riippumatonta elintasoa. (Saari ym., 2020, s, 73.)

Köyhyys voi olla väliaikaista tai pitkittynyttä köyhyyttä. Köyhyys heikentää ihmisten elämänlaatua, mutta väliaikaisen köyhyyden aiheuttama kuormitus ei välttämättä ole niin vahingollista kuin pitkittynyt köyhyys. (Saari ym., 2020, s. 73; Riihelä & Suoniemi, 2015, s. 178.) Köyhyyden indikaattorina toimii myös toimeentulotuki, minkä saaminen kertoo heikosta kiinnittymisestä työelämään tai koulutukseen sekä perheen taloudellisen tilanteen haasteista (Saari ym., 2020, s. 76). Köyhyydestä saatuun kuvaan vaikuttaa se, millä mittarilla köyhyyttä on mitattu. Köyhyyden mittaamisessa hyödynnetään samanaikaisesti useita mittareita, sillä jokaisessa mittarissa on omat heikkoutensa. (Mukkila ym., 2018, s. 80.)

Vuonna 2019 suomalaisista oli köyhyys- ja syrjäytymisriskissä 873 000 henkilöä, suhteellisesti pienituloisia 669 000, vajaatyöllisiä 376 000 ja aineellista puutetta kokevia 139 000. Edellisestä vuodesta riskissä olevien määrä nousi noin 17 000 henkilöllä, jotka olivat suurelta osin suhteellisesti pienituloisia. (Tilastokeskus, 2021a.)

2.2 Köyhyyden taustoja ja syitä

Köyhyyttä ei välttämättä aiheuta mikään yksittäinen tekijä, vaan usein köyhyys on seurausta useasta tekijästä. Köyhyyttä voivat aiheuttaa työttömyys, yksinhuoltajuus, asumisen kalleus, pitkäaikainen sairaus tai puutteellinen koulutustaso. Myös sukupuoli, etninen tausta, maahanmuuttajatausta tai asuminen syrjäseudulla voivat aiheuttaa köyhyyttä. (Sironen & Saastamoinen, 2017, s. 15–23.) Toistuvat osa-aika- tai pätkätyöt lisäävät köyhyyden riskiä (Isola & Suominen, 2016, s. 36). Pienituloisuutta aiheuttavat myös opiskelu, työmarkkinoille siirtyminen, oman talouden perustaminen sekä parisuhteesta eroaminen. Suomen- tai ruotsinkieliset suomalaiset kokevat köyhyyttä huomattavasti vähemmän kuin muunkieliset. (Riihelä & Suoniemi, 2015.)

Köyhyyttä voi aiheuttaa ylisukupolvinen köyhyys eli varhaislapsuudessa koettu köyhyys sekä ongelmat toimeentulossa. Köyhyyden on todettu vaikuttavan psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin aikuisuudessa. Varhaislapsuudessa koettu köyhyys on yhteydessä myös alhaiseen koulutustasoon sekä tulojen

pienuuteen. (Saari ym., 2020, 73–74.) Nykyisten ja tulevien talouskriisien on arvioitu vaikuttavan suomalaisiin lapsiin tulevina vuosina. Erityisesti vaikutusten uskotaan vaikuttavan vammaisiin sekä etnisiin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin. (Povlsen ym., 2018, s. 32.)

Heikossa taloudellisessa asemassa ovat usein myös ulkomaalaistaustaiset perheet. Merkittävä osuus ulkomaalaistaustaisten perheiden tuloista tulee sosiaaliturvaetuuksista. Ulkomaalaistaustaisten perheiden heikkoa tulotasoa usein selittää perheiden suuret koot. (Ruotsalainen, 2021.) Vanhemmilla, jotka ovat syntyneet Euroopan unionin ulkopuolella, on köyhyysriski lähes kuusinkertainen muuhun väestöön verrattuna. Lähes joka kymmenes köyhä lapsi on maahanmuuttajataustainen. (Jäntti, 2010.)

Määritelmien mukaan Suomessa ei ole absoluuttista köyhyttä vähimmäisturvasta johtuen. Toimeentulotuki kattaa perusmenoja, joihin sisältyy terveydenhuoltokulut, lääkkeet sekä sähkö. Toimeentulotuen on laskettu riittävän, mutta siinä ei ole huomioitu tilannetta, jossa ihmisellä on velkoja. (Isola & Suominen, 2016, s. 26–28.)

Perheiden hyvinvointiin on vaikuttanut huomattavasti keväästä 2020 alkaen koronaepidemia (Hakulinen ym., 2020, s. 1). Koronasta johtuen useat perheet kärsivät taloudellisista ongelmista sekä työttömyydestä, kun lähes 10 prosentissa perheistä toinen tai molemmat vanhemmista irtisanottiin (Eurochild, 2020, s. 66). Lastensuojelun keskusliiton teettämän raportin mukaan vanhemmat ovat kuvailleet koronan vaikutuksia tulojen putoamisena, jolloin edes laskujen maksamiseen ei ollut rahaa. Lapsiperheiden talouteen vaikutti myös koululaisten siirtyminen etäopetukseen, jolloin ruokakulut jäivät perheelle. Raportissa kuvataan lasten aistivan vanhempien taloudelliset huolet, minkä vuoksi tunnelma kotona on kireä ja stressaantunut. (Paju, 2020, s. 24, s. 26, s. 40)

2.3 Lapsiperheköyhyys Suomessa

Lapsiperheet ovat merkittävä osuus Suomen väestöstä, sillä lapsiperheitä on suomalaisesta väestöstä lähes puolet. Lapsiperheitä kuuluu jokaisen

tuloluokkaan. Pelkästään perheen lapsi tai lapset eivät määritä perheen taloudellista tilannetta. (Ruotsalainen, 2006.)

Suomessa noin yhdeksän prosenttia lapsista elää köyhyysrajan alapuolella. Tämä tarkoittaa noin 100 000 lasta. (Isola & Suominen, 2016, s. 48.) Suomessa lapsiköyhyys on vähäistä moniin muihin maihin verrattuna. Merkittävää on kuitenkin, että reilussa kymmenessä vuodessa lapsiperheköyhyys on kolminkertaistunut ja jäänyt korkealle tasolle. Lapsiperheköyhyyden taustalla on useita mekanismeja. Näitä ovat muun muassa koulutuksen puute, tulonsiirtopolitiikka, työnmuutos sekä köyhyyden periytyminen sukupolvelta toiselle. Lapsuudenperheen köyhyys vaikuttaa yksilön elämässä laajasti ja pitkään. Tästä voi seurata yhteiskunnalle monella osa-alueella ilmeneviä ongelmia. Lapsen eläminen köyhyydessä on tilanteeseen syyttömälle lapselle väärin, mutta on myös yhteiskunnan kannalta lyhytnäköistä, mikäli lapsiköyhyys päästetään kasvamaan. (Karvonen & Salmi, 2016, s.40–43.)

Suomessa lapsiperheiden köyhyyteen ovat vaikuttaneet epävarmuus ja vaativuus työmarkkinoilla sekä valtion tukien ja palveluiden leikkaukset (Lindberg ym., 2020, s. 251). Lapsiperheköyhyys vaikuttaa erityisesti yksinhuoltajiin sekä kahden huoltajan monilapsisiin perheisiin. Myös pikkulapsiaika aiheuttaa taloudellista ahdinkoa. Pienituloisuusriski pienenee lasten varttuessa. (Ruotsalainen, 2006; Ruotsalainen, 2021; Jäntti, 2010.) Suomessa lapsiperheiden köyhyyteen ovat liittyneet vanhempien pienet tulot (Povlsen ym., 2018, s. 30). Huoltajien työllistyminen sekä työtulojen kasvattaminen ovat merkittävässä osassa lasten toimeentulon turvaamisessa (Ruotsalainen, 2021).

Vanhempien työssäkäynti ja työuran pituus vaikuttavat lapsiperheiden tulotason. Yksi- ja kaksilapsisten perheiden tulotasot ovat lähes poikkeuksetta muita lapsitalouksia korkeammalla. Neljän tai useamman lapsen perheet jäävät tulotasoltaan keskimääräisen alle. Kaikista heikoin tulotaso on yksinhuoltajaperheissä. (Ruotsalainen, 2006; Ruotsalainen, 2021.) On kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi päivähoitomaksut määräytyvät tulojen mukaan, eikä pienituloisten tarvitse maksaa isoja päivähoitomaksuja (Ruotsalainen, 2006; L 1503/2016, §3, §7).

Opiskelijavanhempien taloudellinen tilanne on usein heikko. Työttömät sekä muut työelämän ulkopuolella olevat vanhemmat ovat hieman paremmassa taloudellisessa asemassa kuin opiskelijavanhemmat. Syynä tähän ovat työttömyys- sekä muut sosiaaliturvaetuudet. Opiskelijavanhempien taloudellinen tilanne paranee yleensä työelämään siirtymisen jälkeen. (Ruotsalainen, 2021.) Tutkimusten mukaan alle 30-vuotiaiden vanhempien perheillä on isompi riski vähävaraisuuteen (Povlsen ym., 2018, s. 34).

Köyhydessä voi olla kysymys yksilön ja yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta (Isola & Suominen, 2016, s. 33). Yhteiskunta tarjoaa perheille taloudellista tukea. Lapsen vanhemmat ovat kykyjensä mukaan vastuussa lapsen riittävästä elatuksesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013.) Lapsiperheiden pienituloisuutta sekä suhteellista köyhyyttä on pyritty parantamaan lapsilisällä sekä niiden korotuksilla. Lapsilisän tarkoituksena on tuloerojen tasaaminen lapsettomien talouksien sekä lapsitalouksien välillä. Lapsilisät kohdistuvat kaikkiin tuloluokkiin. (Ruotsalainen, 2006.) Lapsilisän suuruus vaihtelee lapsimäärän tai yksinhuoltajuuden perusteella. Perheitä voidaan tukea myös yleisellä asumistuella, jolla pyritään tasoittamaan asumisesta aiheutuvia kustannuksia. Asumistuen määrään vaikuttavat perheen ja asunnon koko, tulot sekä asumiskustannukset. Toimeentulotukea voidaan hakea, mikäli perheellä ei ole tuloja tai tulot eivät ole riittävät perustoimeentuloon. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013.) Vähävaraiset perheet joutuvat hakemaan useita eri tukia, jotta selviäisivät arjesta (Isola ym., 2020, s. 6).

Akuutissa hätätilanteessa seurakunnan diakoniatyö järjestää vähävaraisille perheille taloudellista avustusta. Diakoniatyö tarjoaa myös keskusteluapua ja neuvontaa vähävaraisille sekä auttaa kaikkia ihmisiä uskonnosta riippumatta. Seurakunnat järjestävät ruoka-apua, joka pitää sisällään yhteisen pöydän ruokailuja tai erillisiä elintarvikkeiden jakotilaisuuksia. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-a.)

2.4 Köyhyyden vaikutuksista lasten hyvinvointiin

Perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa lapsuuden hyviin olosuhteisiin. Tutkimuksissa on havaittu vahva yhteys talouden taantumien sekä lasten hyvinvoinnin

välillä. (Povlsen ym., 2018, s. 31.) Lapsuudessa koettu alhainen sosioekonomi-
nen asema ja materiaaliset olosuhteet voivat vaikuttaa lapsen kognitiiviseen sekä
psykososiaaliseen kehitykseen (Koskenvuo, 2010, s. 298). Köyhyydessä elämi-
nen kuluttaa ihmisen voimavaroja ja pitkittynyt köyhyys saattaa muodostua kier-
teeksi, jossa yksi ongelma johtaa toiseen. Köyhyys syrjäyttää sekä altistaa mie-
lenterveysongelmille. Se rajoittaa yksilön osallistumisen mahdollisuuksia ja elä-
mäntapaa, joiden katsotaan kuuluvan yhteiskunnan jäsenille. Maksullinen toi-
minta ja tilaisuudet eivät ole saatavilla heille, jotka joutuvat kamppailemaan joka-
päiväisen toimeentulonsa kanssa. Köyhyyden katsotaan rajoittavan mahdolli-
suuksia itsensä kehittämiseen ja olevan myös yhteiskunnasta poistyöntävä tekijä.
Tämä aiheuttaa eriarvoisuuden tunnetta, sosiaalisten suhteiden puutetta sekä
eriytymistä sosiaalisista piireistä. Pienituloisuuden syynä tai seurauksena voi olla
myös sairastuminen tai terveysongelmat. Hyväosaisilla on paremmat mahdolli-
suudet huolehtia hyvinvoinnistaan. Heillä on mahdollisuus parempiin palveluihin
sekä vähemmän stressiä elinoloista. (Sironen & Saastamoinen, 2017, s. 42–44.)

Vähävaraisuus ja sen tuoma alemmuuden tunne vaikuttavat sosiaalisten suhtei-
den luomiseen. Toimeentulovaikeudet ja niiden aiheuttama stressi voivat purkau-
tua psyykkisinä ongelmina tai päihdeongelmina. Ongelmat vaikuttavat negatiivi-
sesti ihmissuhteisiin ja voivat aiheuttaa vanhempien eroja. (Isola & Suominen,
2016, s. 37.)

Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa, kuinka muut ihmiset näkevät hänet (Isola & Suo-
minen, 2016, s. 49). Taloudelliset haasteet voivat vaikuttaa kielteisesti lapsen ke-
hitykseen ja hyvinvointiin. Köyhyys voi aiheuttaa myös häpeää, ulkopuolisuutta
ja osattomuutta. (Sironen & Saastamoinen, 2017, s. 30–31.) Köyhien perheiden
lapset kokevat muita useammin kiusaamista, ryhmästä pois sulkemista, pilkkaa
ja itsetunnon murentamista (Isola & Suominen, 2016, s. 49). Useat köyhien per-
heiden lapset kokevat perheen taloudellisesta tilanteesta johtuvaa huolta, syylli-
syyttä sekä kateutta (Pelastakaa lapset, 2021, s. 6). Tämä voi näkyä siten, että
lapsella ei ole mahdollisuuksia harrastaa tai osallistua sosiaaliin tilanteisiin. Yli
puolet vähävaraisista lapsista on kokenut kiusaamista köyhyyden vuoksi. He ko-
kevat muita lapsia enemmän, ettei heillä ole mahdollisuuksia vaikuttaa harrastuk-
sissa, koulussa tai lähiympäristössä. (Sironen & Saastamoinen, 2017, s. 30–31.)

Stressittömässä ympäristössä kasvaminen puolestaan vahvistaa lapsen terveyttä (Povlsen ym., 2018, s. 31).

Vähävaraisten perheiden lasten oppimistulosten on havaittu olevan matalampia kuin parempituloisissa perheissä (Isola & Suominen, 2016, s. 109). Vähävaraisuuden nähdään olevan yhteydessä lasten riskikäyttäytymiseen sekä koulupuudokkuuteen. Köyhyyden ylisukupolvisuus ennakoii lasten heikkoa koulumenestystä sekä matalaa sosioekonomista asemaa tulevaisuudessa. Vanhempien kokemus köyhyys muokkaa merkittäväällä tavalla lapsen elämäntulkua. Vanhempien arvot sekä asenteet vaikuttavat lapsen motivaatioon omaa oppimistaan kohtaan. (Kallio ym., 2020, s. 181–195.)

Lapsen ääni 2019 -kyselyssä lapsia pyydettiin arvioimaan heidän perheensä taloudellista tilannetta. Vastaajista 11 prosenttia piti perhettään köyhänä tai melko köyhänä. Rikkaaksi tai melko rikkaaksi perheensä määrittelivät 21 prosenttia vastaajista. Arvio perustui vastaajien omiin kokemuksiin. Huomioitavaa on kuitenkin se, että 11 prosenttia on linjassa pienituloisten määrään Suomessa. Köyhyys oli yleisempää yksinhuoltajaperheissä, joista 23 prosenttia piti perhettään köyhänä tai melko köyhänä. Lapsilta kysyttiin myös, miksi he pitivät perhettään köyhänä tai rikkaana. Perusteluina usein olivat taloudelliset resurssit, kuten omakotitalo, uudet vaatteet ja lomamatkat. Köyhyyttä kokeneista lapsista kahdeksan prosenttia oli tyytyväisiä perheensä taloudelliseen tilanteeseen. Vastaavasti rikkaista ja melko rikkaista lapsista 92 prosenttia oli tyytyväisiä. Jopa 61 prosenttia vähävaraisten perheiden lapsista kertoi, etteivät he osallistu maksullisiin harrastuksiin. Vastaava luku varakkaammilla lapsilla oli 34 prosenttia. (Pelastakaa lapset, 2019, s. 4–6.)

Köyhyys vaikuttaa laaja-alaisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen. Köyhyydellä on negatiivisia vaikutuksia kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen, terveyteen, itseluottamukseen, minäkuvaan, subjektiiviseen hyvinvointiin sekä koulumenestykseen. Köyhyyden on myös havaittu vaikuttavan huostaanottoihin, toimeentulotuen ylisukupolviseen käyttämiseen, heikkoon koulutustasoon sekä mielenterveysongelmien syntymiseen. Lapsen kehitykseen myönteisesti vaikuttavat, esimerkiksi terveellinen ravinto sekä välttämättömien materiaalien

tarpeiden saatavuus. Näiden tarjoaminen on puutteellista köyhissä lapsiperheissä. Köyhyyden aiheuttamat taloudelliset huolet uuvuttavat vanhemmat ja heijastuvat myös lasten hyvinvointiin. Köyhyys ilmenee puutteina ruuassa, elinoloissa sekä asumisessa. Perheen kokema köyhyys aiheuttaa lapsessa turhautumisen, pelon, epätoivon sekä vihan tunteita. (Kuula & Hakovirta, 2017.) Köyhyyden kokemuksella on yhteys lapsen onnellisuuden sekä tyytyväisyyden tunteeseen elämän eri osa-alueilla (Haanpää ym., 2019, s. 1–4). Köyhyydellä on yhteys kohonneeseen syrjäytymisriskiin sekä sen periytymiseen erityisesti silloin, kun vanhemmat ovat pitkään olleet toimeentulotuen piirissä (Salmi ym., 2014, s. 91).

Hakovirran ja Rantalaihon tutkimuksen mukaan vähävaraisen perheen lapsi pyrkii vertaisryhmässään korjaamaan itseensä kohdistuvia köyhyyteen liittyviä leimaavia käsityksiä. Tämä tuo esille taloudellisen eriarvoisuuden merkityksen lapsen elämässä. Taloudellisen eriarvoisuuden kokemus on yhteydessä lapsen minäkuvan sekä identiteetin muodostumiseen. Taloudellisen samanarvoisuuden on puolestaan nähty olevan yhteydessä lasten välisien ystävyysuhteiden muodostumisessa. Paremmat taloudelliset resurssit omaavan lapsen on helpompi löytää kaveriseuraa. (Hakovirta & Rantalaiho, 2012, s. 115.) Eriarvoistuminen ilmenee haittana lapsen elämässä. Tilanteen pitkittyessä tämä vähentää osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. (Koivula ym., 2017, s. 235.)

3 VARHAISKASVATUS LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN TUKENA

Varhaiskasvatukseen osallistumista ja siellä saatua tukea pidetään yleisesti merkityksellisenä lapsen oppimisen sekä kehityksen näkökulmasta. Tämän on lisäksi havaittu vaikuttavan elämännhallintataitoihin sekä koulumenestykseen. Muiden lasten kanssa toimiminen edistää lasten omaa oppimista. (Karila, 2016, s. 13–15.)

3.1 Kunnallinen varhaiskasvatus

Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus on vapaaehtoista. Kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta kunnassa esiintyvien tarpeiden mukaisesti. (L 540/2018, §5, §12.) Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimena varhaiskasvatus-toimintana. Varhaiskasvatus mahdollistaa vanhempien pääsyn töihin ja opiskelemaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä huoltajien tukeminen kasvatustyössään. (Opetushallitus, i.a.) Varhaiskasvatusta ohjaa kolmitasoinen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kuuluvat valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta on vanhemmilla. Varhaiskasvatus täydentää ja tukee vanhempien tekemää kasvatustyötä. (ePerusteet, i.a.)

Varhaiskasvatus on opetusta, hoitoa ja kasvatusta (ePerusteet, i.a). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia lapsen sekä vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja tasapainoisen kasvun parhaaksi (L 540/2018, 3§). Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa on tärkeässä osassa varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on luoda vahva suhde kodin ja varhaiskasvatuksen välille. Varhaiskasvatus tukee lapsen yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistamalla lapsen ja koko perheen kuulumista yhteisöön. Varhaiskasvatuksessa leikki-, tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu on tärkeässä roolissa vertais-suhteiden luomisessa. (ePerusteet, i.a.)

Varhaiskasvatusta voi saada kokoaikaisena tai osa-aikaisena. Kokoaikaisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan yli 35 tuntia viikossa toteutuvaa varhaiskasvatusta. Osa-aikaisella hoidolla tarkoitetaan sitä, kun lapsi on varhaiskasvatuksessa alle 35 tuntia viikossa. Varhaiskasvatuksen maksut määräytyvät perheen maksukyvyyn mukaan ja siihen vaikuttaa varhaiskasvatuspäivän pituus. Varhaiskasvatusmaksu voi olla yhdestä lapsesta enintään 290 euroa kuukaudessa. Pienin varhaiskasvatuksesta perittävä summa on 27 euroa kuukaudessa. (L 1503/2016.)

3.2 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatus

Kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen lisäksi varhaiskasvatuspalveluita tarjoavat myös seurakunnat. Seurakunnat tarjoavat päiväkerhoja 3–5-vuotiaille, avoimia perhekerhoja ja -kahviloita, pyhäkouluja sekä erilaisia ryhmiä lasten vanhemmille (Kirkko Vantaalla, i.a.-a). Kerhoissa lapset käyvät yhdestä neljään kertaan viikossa, muutaman tunnin kerrallaan. Lasten päiväkerhoja ohjaavat koulutetut lastenohjaajat. (Suomen ev.-lut. kirkko, i.a.-b.) Seurakunnan tarjoamat päiväkerhot ovat monissa seurakunnissa maksuttomia (Kirkko Vantaalla, i.a.-b; Kirkko Helsingissä, i.a.).

Seurakunnat mieltävät usein perhetyön varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvaksi. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot tarjoavat mahdollisuuksia pikkulapsiperheiden kohtaamiselle sekä vanhemmuuden tukemiselle. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajien työ on koordinointia, suunnittelua ja kehittämistä. Joissakin seurakunnissa varhaiskasvatuksen ohjaaja toimii myös lastenohjaajien esihenkilönä. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajat tekevät yhteistyötä muun muassa kunnallisen varhaiskasvatuksen, opetustoimen sekä eri järjestöjen kanssa. (Valtonen & Sutinen, 2016, s.15; Valtonen, 2016, s. 25–26.)

Kirkon varhaiskasvatuksen keskiössä on lapsi. Varhaiskasvatuksessa pyritään mahdollistamaan lapselle yksilöllinen kasvun sekä kehityksen tuki. Toiminta on lapsilähtöistä ja aikuisjohtoista. Tämä tarkoittaa sitä, että toiminnan suunnittelun lähtökohdaksi on lapsen kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet. Toiminnan

suunnittelussa halutaan myös mahdollistaa perheiden osallisuus. Turvallisessa vuorovaikutussuhteessa lasta tuetaan oman hengellisyytensä kehittymisessä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2013, s. 7–10.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatustyössä ulkopuolisuuden ehkäisyn arvoina ja toimintaperiaatteina ovat kunnioitus, välittäminen ja toivon ylläpitäminen. Kunnioittaminen on sitä, että jokainen ihminen otetaan vakavasti sekä vastaan riippumatta hänen elämäntilanteestaan. Kaikkia arvostetaan omana itsenään, eikä ketään hylätä sanojensa tai tekojensa perusteella. Kunnioittaminen on myös vaitiolosäännösten ja lastensuojelulain noudattamista. Lapsesta ja koko perheestä välittäminen on kohtaamista ja huomioon ottamista. Tavoitteena on, että jokainen lapsi ja perhe kohdataan kaikissa tilanteissa tasa-arvoisesti ja heitä autetaan löytämään omat myönteiset voimavaransa. Kaikilla lapsilla on oikeus omiin unelmiinsa ja tavoitteisiinsa, vaikka he eläisivät turvattomissa oloissa tai voisivat huonosti. Lapselle luodaan toivoa ja häntä kannustetaan tavoittelemaan itselleen merkityksellisiä asioita. Toivoa voidaan vahvistaa panostamalla lapsen osallisuuden kokemukseen. Silloin lapsella on mahdollisuus olla mukana käsittelemässä asioita itselleen merkittävässä yhteisössä. Osallisuudessa keskeistä on yhteenkuuluvuuden tunne, jolloin jokainen voi kokea olevansa tärkeä. (Mäkelä ym., 2021, s. 27–28.)

3.3 Varhaiskasvatus lapsen kehityksen tukena

Varhaiskasvatuksen merkitystä ja vaikutusta arvioitaessa on tärkeää muistaa lapsen hyvinvoinnin ja elämän mielekkyyden merkitys. Ystävien kanssa toimiminen tuottaa onnellisuuden kokemuksia, jotka ovat merkityksellisiä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta varhaiskasvatus tukee ja tarjoaa muun muassa säännölliset ateriat, siistit ja turvalliset tilat sekä kasvua ja kehitystä tukevan ympäristön. Lapsiperheköyhyyden kasvaessa Suomessa nousevat myös merkityksellisemmäksi varhaiskasvatuksen tarjoamat aineellista hyvinvointia tukevat tekijät. (Karila, 2016, s. 13–15.)

Köyhyyden vaikutuksia pystytään ehkäisemään varhaisella puuttumisella. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on merkittävä osa varhaisessa puuttumisessa.

Varhaiskasvatus tukee lapsen oppimisvalmiuksia, opettaa toimimaan ryhmässä sekä mahdollistaa vertaissuhteiden luomisen. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä tulisi yhdistää mahdollisimman paljon eri taustoista tulevia lapsia. Tätä toimintatapaa hankaloittaa usein asuinalueiden eriarvoisuus. Alueiden eriarvoisuus tulisi jatkossa huomioida alueiden kaavoituksissa, jotta eri alueiden arvostus kehittyisi tasapuolisesti. Eriarvoisuutta voitaisiin ehkäistä myös päiväkotien rahoituksella, joka perustuisi alueen sosioekonomiseen asemaan. (Isola & Suominen, 2016, s. 192–194.)

Varhaiskasvatuksen ja perheiden välinen yhteistyö on erityisen tärkeää, kun lapsella tai perheellä on tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena ei ole vanhempien ongelmien poistaminen, mutta ymmärrys perheen tilanteesta on lapsen tukemisen kannalta tärkeää. Varhaiskasvatuksella on olennainen rooli huolien tunnistajana ja perheiden ohjaamisessa avun piiriin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on hyvä tuntea alueensa lapsi- ja perhepalvelut, jotta he voivat ohjata perheitä avun piiriin. (Heinonen ym., 2016, s. 184.)

Varhaiskasvatuksen mahdollistama hoiva, kasvatus sekä opetusta tarjoava kasvuympäristö tukevat lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsiperheköyhyyden torjumisessa merkittävä rooli on varhaiskasvatuksen tarjoamilla neuvoilla sekä tuella. Hoivaa tarjoavan ympäristön avulla voidaan auttaa katkaisemaan huono-osaisuuden kierre. Varhaiskasvatuksen tarjoamat hyvän kasvun edellytykset tukevat lasten hyvinvointia sekä vähentävät eriarvoisuuden riskiä. Varhaiskasvatus auttaa perheitä löytämään tarvittavat tukipalvelut, jolloin perheitä voidaan tukea kokonaisvaltaisemmin. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 43.) Varhaiskasvatus toimii merkittävänä resurssina lapselle ja omalta osaltaan tasoittaa eriarvoisuuden kokemusta. Eriarvoisuuden ennaltaehkäisyssä on tärkeää pitää huolta, ettei varhaiskasvatuksen käytänteet sekä vuorovaikutustavat ole eriarvoisuuteen johtavia. (Koivula ym., 2017, s. 237.)

Elinoloilla on keskeinen merkitys lapsen elämänlaadun ja tulevaisuuden kannalta. Köyhyydellä ja huono-osaisuudella on havaittu olevan negatiivisia vaikutuksia lasten kehitykseen. Varhaiskasvatuksella voidaan parantaa lasten elintasoja ja tasoittaa lasten erilaisia lähtökohtia sekä kehityksen edellytyksiä.

Varhaiskasvatuksella ei pystytä kokonaan poistamaan yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Varhaiskasvatus vahvistaa lapsen kykyä oppia, kärsivällisyyttä, sosiaalisia taitoja ja muita taitoja, joita tarvitaan myöhemmin koulussa sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on kauaskantoiset vaikutukset lapsen nuoruusikään ja myöhempään elämään. (Karila, 2016, s. 18–19.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka lapsiperheiden köyhyys näkyy kunnallisessa varhaiskasvatuksessa sekä kirkon varhaiskasvatuksessa. Tutkimme, kuinka varhaiskasvatuksessa on tähän asti toimittu köyhien lapsiperheiden parissa ja millaisin keinoin perheitä on tuettu.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa, miten varhaiskasvatuksessa voitaisiin enemmän puuttua lapsiperheiden köyhyyteen ja millaisin keinoin köyhiä lapsiperheitä voidaan paremmin tukea varhaiskasvatuksessa. Lisäksi halusimme saada tietoa, kuinka köyhyyden tuomista haasteista voisi puhua avoimemmin perheiden kanssa sekä lisätä sensitiivistä työtettä varhaiskasvatuksen työskentelyyn. Tutkimuksen kautta myös kartoitettiin varhaiskasvatuksen työntekijöiden koulutuksen tarvetta ja kuinka yhdenvertaisuutta voitaisiin edistää varhaiskasvatuksessa.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten lapsiperheiden köyhyys tunnistetaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa?
2. Miten lapsiperheiden köyhyys tunnistetaan seurakunnan varhaiskasvatuksessa?
3. Miten varhaiskasvatuksessa voidaan tukea köyhiä lapsiperheitä?

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA TYÖELÄMÄKUMPPANIT

Tutkimusympäristönämme oli Nissaksen päiväkoti Itä-Vantaalla, Hakunilassa. Vuonna 2020 Hakunilassa asui 12 100 asukasta (Parviainen, 2021a, s. 8). Vuonna 2019 yli puolet Hakunilan perheistä on ollut lapsiperheitä (Vantaan kaupunki, 2019a). Vuonna 2021 Hakunilan suuralueella asui 2512 alle 7-vuotiasta lasta (Mänty & Riihelä, 2021). Hakunila on monikulttuurinen kaupunginosa ja vuonna 2020 Hakunilan suuralueella vieraskielisten osuus oli 30,6 prosenttia (Parviainen, 2021a, s.12). Vuonna 2019 yli 10 prosenttia Hakunilan suuralueen väestöstä oli työttömiä (Parviainen, 2021b, s. 1). Nissaksen päiväkodissa on viisi lapsiryhmää, joissa on lapsia noin 1-vuotiaasta esiopetusikäisiin. Päiväkodissa on yksi alle 3-vuotiaiden ryhmä, kolme 3–6-vuotiaiden ryhmää sekä integroitu ryhmä. Päiväkoti sijaitsee monikulttuurisella alueella ja päiväkodissa on asiakkaana paljon eri kulttuureihin kuuluvia perheitä. Päiväkodissa työskentelee 18 työntekijää; varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, kasvun ja oppimisen tuen hoitaja, avustajia sekä koulun ja esiopetuksen yhteinen tsemppariopettaja. Suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista ovat koulutukseltaan sosionomeja. Päiväkodin johtajina toimii kaksi henkilöä, parijohtajina.

Tikkurilan evankelis-luterilainen seurakunta sijaitsee Itä-Vantaalla, Tikkurilan suuralueella. Tikkurilan suuralueella asuu 43 000 ihmistä (Vantaa, i.a). Vuonna 2021 Tikkurilan suuralueella asui 3383 alle 7-vuotiasta lasta (Mänty & Riihelä, 2021, s. 22). Vuonna 2019 15,8 prosenttia Tikkurilan suuralueen asukkaista oli vieraskielisiä (Vantaan kaupunki, 2019b). Vuonna 2019 hieman alle kahdeksan prosenttia Tikkurilan suuralueen väestöstä on ollut työttömiä (Parviainen, 2021b, s. 1). Tikkurilan seurakuntaan kuuluvat Tikkurilan kirkon lisäksi Pyhän Laurin kirkko, Ilolan ja Ylästön seurakuntatalot sekä Kartanonkosken, Tammiston ja Ris-tipuron kerhohuoneistot. Vuonna 2022 Tikkurilan seurakunnassa oli jäsenenä 37 000 vantaalaista. (Kirkko Vantaalla, i.a.-c.) Tikkurilan seurakunta järjestää erilaisia tapahtumia nuorille ja aikuisille sekä jumalanpalveluksia, musiikkia ja lähetys- ja avustustyötä. Toimintaa järjestetään paljon myös lapsille ja perheille. (Kirkko Vantaalla, i.a.-d.) Lapsille ja perheille järjestetty toiminta koostuu erilaisista

kerhoista, lasten kirkosta, Pienten paikka -perhekahvilasta sekä muskareista (Kirkko Vantaalla, i.a.-e). Valitsimme tutkimukseen Tikkurilan seurakunnan, koska se on Vantaan suurin seurakunta ja uskoimme sitä kautta saavamme kyselyyn kattavammin vastauksia. Tikkurilan seurakunnassa työskentelee kahdeksan lastenohjaajaa, neljä iltapäivätoiminnan ohjaajaa sekä musiikkipedagogi. Lisäksi Tikkurilan seurakunnan varhaiskasvatuksen parissa työskentelee varhaiskasvatuksenohjaaja, varhaiskasvatuksen sihteeri sekä iltapäivätoiminnan koordinaattori.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Käytimme opinnäytetyössä laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Laadulliselle tutkimukselle ei pystytä antamaan vain yhtä määritelmää, koska on olemassa paljon erilaisia analyysi- ja lähestymistapoja (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 22). Laadullisesta tutkimuksesta on kuitenkin mahdollista löytää ominaispiirteitä, jotka ovat yleensä läsnä. Ominaispiirteitä ovat muun muassa, että tutkimuksessa käytetään empiirisiä aineistoja ja laadullisessa tutkimuksessa yleensä vastataan mitä- ja miten- kysymyksiin. (Kallinen & Kinnunen, i.a.)

6.1 Aineiston keruu

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat kysely, haastattelu, havainnointi ja asiakirjoihin perustuva tieto. Näitä eri menetelmiä voidaan käyttää rinnakkain tai yhdistettyinä menetelminä. Samat aineistonkeruumenetelmät eivät ole käytössä ainoastaan laadullisessa tutkimuksessa. Näitä menetelmiä voidaan käyttää myös, kun kerätään määrällisen tutkimuksen aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83–84.)

Kyselylomake on yksi perinteisimmistä tavoista kerätä tutkimusaineistoa. Kyselyt ovat aikaisemmin toteutettu paperisina, mutta nykyisin niiden rinnalle ovat tulleet sähköiset kyselyt. Kysymysten tekemisessä ja niiden muotoilussa on oltava huolellinen, koska kysymykset ovat onnistuneen tutkimuksen perusta. Jos vastaaja ei ymmärrä kysymyksiä samalla tavalla kuin tutkija, tulokset vääristyvät. (Valli & Aarnos, 2018, luku Aineistonkeruu kyselylomakkeella.) Käytimme aineistonkeruumenetelmänä Webropol-kyselyä. Kysymykset olivat rakenteeltaan strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Valitsimme sähköisen kyselylomakkeen, sillä uskoimme saavamme useamman vastauksen, kun työntekijöillä on riittävästi vastausaikaa. Kysely oli myös mahdollista keskeyttää tarvittaessa ja jatkaa myöhemmin, sopivana ajankohtana. Kyselyn avulla pyrimme kartoittamaan varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lapsiperheiden köyhyydestä.

Kyselylomakkeen alussa oli taustakysymyksiä, joissa kysyimme haastateltavan työtehtävää ja työvuosia varhaiskasvatuksessa. Nämä kysymykset toimivat samalla varsinaisen aiheen niin sanottuina lämmittelykysymyksinä. Taustakysymykset ovat yleensä selittäviä muuttujia eli tutkittavaa asiaa tarkastellaan niiden suhteen. (Valli & Aarnos, 2018, luku Aineistonkeruu kyselylomakkeella.)

Kyselylomakkeet lähetettiin Nissaksen päiväkodin ja Tikkurilan seurakunnan työntekijöille tammikuussa 2022. Kyselylomake lähetettiin 18 Nissaksen päiväkodin työntekijälle ja seitsemälle Tikkurilan seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijälle. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Kyselyn alussa oli informaatioasiakirja (LIITE 1), jossa kerroimme henkilötietojen käsittelystä sekä tutkimuksen tavoitteen. Kyselyssä oli enimmäkseen avoimia kysymyksiä, mutta myös muutamia monivalintakysymyksiä. Kysymyksillä selvitettiin esimerkiksi, kuinka lasten puuttuviin varusteisiin suhtaudutaan, kuinka lapset suhtautuvat eriarvoisuuteen, eroaako vanhemmuus köyhien ja varakkaiden vanhempien välillä sekä ilmeneekö lapsissa köyhyydestä aiheutunut häpeä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (LIITE 2) sekä seurakunnan varhaiskasvatuksessa (LIITE 3). Kysely oli työntekijöille avoinna kolmen viikon ajan. Vastausajan päätyttyä keräsimme vastaukset erillisille dokumenteille, jonka jälkeen aloitimme ryhmittelemään aineistoa eri aihepiirien mukaisesti.

6.2 Aineisto ja aineiston analyysi

Vastausten analysoinnin toteutimme helmi-maaliskuun aikana. Sähköisiä kyselylomakkeita palautettiin yhteensä 15 kappaletta, jotka ensin ryhmiteltiin kunnallisen varhaiskasvatuksen vastauksiin ja seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksiin. Vastaukset tallennettiin Word-tiedostoihin. Kunnallisen varhaiskasvatuksen avoimiin kysymyksiin vastauksia kertyi kuusi sivua ja seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksista kertyi aineistoa viisi sivua, fonttikokona 12, rivivälinä 1,5.

Käytimme aineiston analyysiin teemoittelua, joka on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä. Teemoittelu voi olla luokittelun kaltaista, mutta siinä painotetaan enemmän, mitä kustakin teemasta on sanottu. Laadullinen aineisto

pilkotaan ja ryhmitellään eri aihepiirien mukaan. Näin pystytään vertailemaan eri teemojen näyttäytymistä aineistossa. Ennen teemojen etsimistä aineisto ryhmitellään esimerkiksi työvuosien mukaan. Ryhmittelyn jälkeen aineistosta pyritään etsimään varsinaiset teemat eli aiheet. Ideana on, että aineistosta pyritään etsimään tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.105–107.)

Tutkimuskysymykset ohjasivat aineiston analysointia. Aloitimme avoimien kysymysten analysoinnin vastausajan päätyttyä. Jo aineistoon tutustumisen vaiheessa oli havaittavissa, millaisia teemoja aineistossa toistui. Avoimien kysymysten vastauksista pyrimme löytämään tutkimuskysymyksiin liittyviä asioita ja samankaltaisia ilmaisuja. Tässä käytimme apuna värikoodausta, jota käytettiin yksittäisiin sanoihin ja lauseisiin.

Tämän jälkeen aloimme lajittelemaan värikoodattuja sanoja ja lauseita sen mukaan, millaisia teemoja poiminnat sisälsivät. Tässä vaiheessa aineistosta alkoi hahmottumaan kokonaisuuksia, jotka jaoin alaluokkiin. Seurakunnan varhaiskasvatuksen aineistosta muodostui kuusi teemaa (Taulukko 1) ja kunnallisen varhaiskasvatuksen aineistosta muodostui kymmenen teemaa (Taulukko 2). Saadut teemat teemoiteltiin vielä toiseen kertaan ja aineistosta nousi esiin teemoille yläluokat. Muodostimme mahdollisimman yksinkertaiset ja ilmiötä kuvaavat käsitteelliset nimet teemoille. Näistä saimme teemojen pääluokille nimet; varhaiskasvatuksen työntekijöiden havaintoja ja pedagoginen toiminta. Alaluokkia avaamme tarkemmin tutkimustulokset luvuissa. Luimme teemoitettua aineistoa useaan kertaan, jotta pystyimme ymmärtämään ilmiön syvällisemmin ja sitä kautta havaitsimme vastauksissa yhteneviä ilmiöitä.

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka
<p>Perheiden köyhyyttä vaikea tunnistaa</p> <p>Vanhemmat tai lapset kertovat</p> <p>Vaatteet, ulkoinen olemus</p> <p>Vanhemman jaksaminen, voimavarat</p>	<p>Keskustelu</p> <p>Vaatetus</p> <p>Vanhempien voimavarat</p>	<p>Työntekijöiden havaintoja köyhyyden vaikutuksista lapsiin</p> <p>Työntekijöiden havaintoja köyhyyden vaikutuksista vanhemmuuteen</p>	<p>Varhaiskasvatuksen työntekijöiden havaintoja</p>
Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka
<p>Maksuttomuus, pieni hintaisuus, matalan kynnyksen toimintaa</p> <p>Diakoniatyön tuki ja apu</p> <p>Matala kynnyksen ohjata avun piiriin, eteenpäin ohjaajia</p> <p>Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukemista</p> <p>Tasa-arvon edistämistä</p>	<p>Matalan kynnyksen toiminta</p> <p>Avun piiriin ohjaaminen</p> <p>Perheiden tukeminen</p>	<p>Köyhyyden vaikutusten vähentäminen</p> <p>Perheiden kohtaaminen</p>	<p>Pedagoginen toiminta</p>

Taulukko 1. Seurakunnan varhaiskasvatuksen aineiston pelkistys ja teemoittelu

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokat	Pääluokka
Rikkinäiset, väärän kokoiset vaatteet, puuttuvat varusteet, stressirikkinäisistä vaatteista, lapsen nälkäisyys	Vaatteiden ja varusteiden puute	Työntekijöiden havaintoja köyhyyden vaikutuksista lapsiin	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden havaintoja
Ulkopuolisuus, kavereiden kommentit, vertailu, kaverisuhteet	Sosiaaliset suhteet	Työntekijöiden havaintoja köyhyyden vaikutuksista vanhemmuuteen	
Perheen köyhyyttä vaikea tunnistaa	Köyhyyden tunnistaminen		
Vanhemman masentuneisuus, aloittekyvyttömyys, vaikuttaa jaksamiseen	Vanhempien voimavarat		
Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokat	Pääluokka
Sensitiivisyys, ymmärtävyisyys, kunnioitus perheitä kohtaan	Asenne		Pedagoginen toiminta
Laadukas varhaiskasvatus tukee perheitä	Laadukas varhaiskasvatus	Köyhyyden vaikutusten vähentäminen	
Toiminnan järjestäminen, niin että kaikki pääsevät osallistumaan	Eriarvoisuuden vähentäminen	Perheiden kohtaaminen	
Varavaatteet- ja varusteet		Kouluttautuminen	
Avoin keskustelu	Kommunikointi		
Perheiden ohjaaminen tuen piiriin	Avun piiriin ohjaaminen		
Vertaistapaamiset ja keskustelut, tiivis info-paketti tukimuodoista	Koulutuksen tarve		

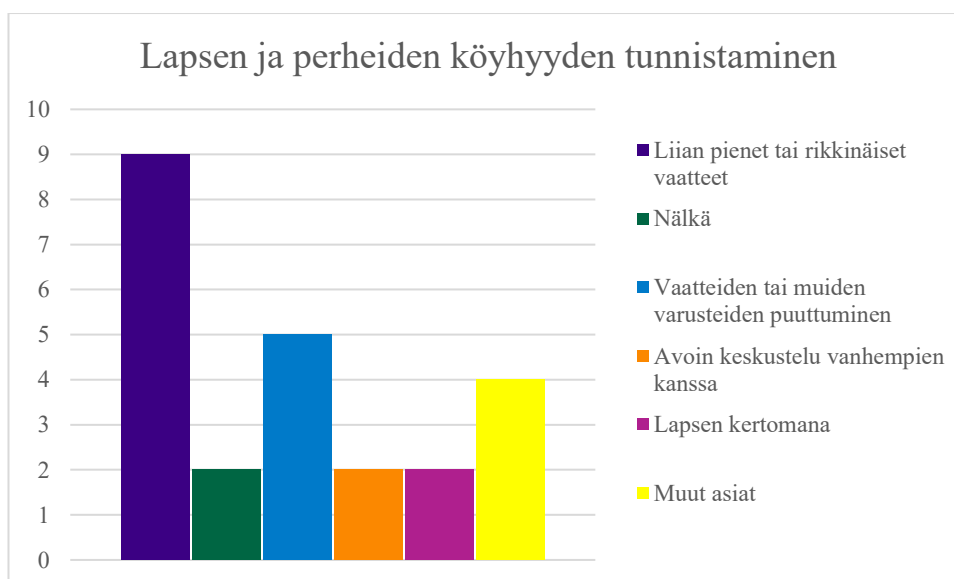
Taulukko 2. Kunnallisen varhaiskasvatuksen aineiston pelkistys ja teemoittelu

7 NISSAKSEN PÄIVÄKODIN TUTKIMUSTULOKSET

Kunnallisen varhaiskasvatuksen kyselyyn vastasi kymmenen Nissaksen päiväkodin työntekijää. Vastaajista kuusi oli varhaiskasvatuksen opettajia ja neljä varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Vastaajista kahdeksan työskentelee 3–7-vuotiaiden ryhmissä ja kaksi 1–3-vuotiaiden ryhmässä. Vastaajien työskentelyvuodet varhaiskasvatuksessa vaihtelivat neljästä vuodesta yli 30 vuoteen.

7.1 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden havaintoja

Yhdeksän vastaajaa ilmaisi tunnistavansa perheiden köyhyyden lapsen vaatteuksen pienuudesta ja rikkinäisyydestä. Seuraavaksi yleisimmin esiin nousi lapsen vaatteiden tai varusteiden puuttuminen. Vastauksissa tuotiin esille myös lapsen nälän tunne sekä vanhemman tai lapsen puheista esiin noussut tieto perheen köyhyydestä. Muita vastaajien kertomia asioita olivat esimerkiksi vanhemman hermostuminen vaatteiden rikkoutuessa, puutteet lapsen hygieniassa tai vanhemman ulkoinen olemus. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Lapsen ja perheiden köyhyyden tunnistaminen

Kyselyssä selvitettiin, kuinka päiväkodissa toimitaan, mikäli lapsella on puutteelliset varusteet. Yhdeksän vastaajista nosti esille päiväkodin varavaatteet ja mahdollisuuden niiden lainaamiseen. Neljä vastaajista kertoi keskustelelevansa

perheen kanssa tilanteesta ja tarjoavansa neuvoja edullisten varusteiden sekä vaatteiden hankintaan tai ohjaavansa perheitä hakemaan taloudellista apua.

Otetaan asia puheeksi huoltajien kanssa, että saataisiin varusteet pk tai uudet/ehjät/oikeankokoiset/puhtaat varusteet. Myös tarpeen vaatiessa voidaan lainata pk varavaatteista vaatteita esim.

Sanotaan vanhemmalle asiasta. Jos vanhempi kertoo, ettei ole varaa ostaa uutta tai tulee muusta syystä sellainen olo, että vanhemmilla ei ole varaa, lainataan esim. päiväkodin kuravaatteita tai rukkasia. Sanotaan myös, ettei tarvitse ostaa uusia vaan käytettynäkin saa hyviä varusteita edullisesti.

Vastauksista nousi esiin köyhyyden vaikutus lasten kaverisuhteisiin. Vastaajat, jotka kokivat perheen varallisuuden vaikuttavan kaverisuhteisiin, kertoivat köyhyyden vaikuttavan erityisesti isommilla lapsilla. Kaverisuhteisiin vastaajien mielestä köyhyys voi vaikuttaa lasten kommentteina toisten leluista, vaatetuksesta tai puutteellisesta hygieniasta. Köyhyyden havaittiin vaikuttavan lapsen itsetuntoon. Vastaajat kertoivat myös, kuinka köyhien perheiden lapsilla ei ole aina mahdollisuutta osallistua kaverinsa syntymäpäiville.

Esim. syntymäpäiville ei kaikilla ole varaa mennä, isommilla saattaa esiintyä kommentointia vaatetuksesta tai leluista.

Enemmän vaikuttaa isommissa lapsissa synttärit, juhlinnat, lahjat mutta myös oman itsetunnon kautta erilaisten tilanteiden ratkaisemisen keinoihin. Myös vaatteet ja esim. jos hygieniasta ei pidetä hyvää huolta niin toiset sen huomaavat.

Vastauksissa ilmeni henkilöstön ystävällisyys ja ymmärtäväisyys perheiden erilaisia tilanteita kohtaan. Lapsiin suhtaudutaan yksilöllisesti, lämpimästi sekä tasavertaisesti. Erilaisuuden ymmärtäminen ja toisen kunnioittaminen nousivat esiin taitoina, joita varhaiskasvatuksessa lasten kanssa harjoitellaan. Vastauksista ilmeni myös henkilöstön puheiden ja äänensävyjen merkitys, mikäli lapsella on puutteelliset varusteet.

Aika vähän ollut puhetta viime aikoina, mutta mielestäni suhtautuminen on melko neutraalia. Ei ainakaan leimata ketään sen takia. Varallisuus ei siis vaikuta siihen, miten lapseen suhtaudutaan.

Henkilöstön mielipiteet jakoutuivat köyhyyden vaikutuksesta lapsen häpeän, ulkopuolisuuden tai kiusatuksi tulemisen kokemuksista. Myös varusteiden puuttuminen nousi esiin, mikäli perheellä eikä päiväkodissa ole sopivia varusteita, lapsi voi jäädä ulkopuolelle.

Lomien jälkeen tai viikonloppujen jälkeen lapsi nolostuu, kun esim. kavereiden kanssa juttelevat mitä ovat tehneet tai eivät osallistu keskusteluun.

Jos toinen lapsi on kertonut matkasta tai hop lop käynnistä, on toinen lapsi, joka ei ole pääsyt kyseisiin juttuihin, saattanut vaikuttaa aika vaisulta. Lomasuunnitelmista puhuttaessa huomannut myös joissain lapsissa, että perheen taloudellinen vaikuttaa loman viettoon ja sitä kautta ainakin eskari ikäisten ajatuksiin "oikeasta lomasta". Lapsi saattanut esim. sanoa: " Me ollaan vaan kotona".

7.2 Pedagoginen toiminta kunnallisessa varhaiskasvatuksessa

Vastausten mukaan eriarvoisuutta pyritään varhaiskasvatuksessa vähentämään ottamalla huomioon tasavertaisuus toimintaa suunniteltaessa. Toimintaa pyritään suunnittelemaan niin, että lapset pääsevät osallistumaan, vaikka rahaa ei olisi. Maksuttomat retket sekä esimerkiksi päiväkodin varaluistimet nostettiin esiin vastauksissa. Vastaajat kertoivat, kuinka esimerkiksi pyöräretken voi pyörän puuttuessa korvata metsäretkellä. Jokaisella lapsella on oikeus mukavaan korvaavaan toimintaan, vaikka varusteita ei löytyisikään. Jotkut vastaajista ilmaisivat, ettei tämä aina onnistu, ja lapsi jää ulkopuolelle puuttuvien varusteiden vuoksi.

Toiminta suunnitellaan niin, että jokainen voi osallistua tasavertaisesti. Retket ovat maksuttomia, evästä saamme päiväkodilta, keskusteluissa lasten kanssa painottuu materian sijasta esim. yhdessä vietetty aika perheen kanssa.

Lapsi on jäänyt ulkopuolelle, kun ei ole ollut varusteita.

Toivoisin, että päiväkodilla olisi laadukkaita varusteita, joita lainata ja paikat, jossa niitä säilytetään.

Kyselyyn vastanneiden mukaan köyhyydestä keskustelu heidän työyhteisössään on vähäistä. He kokivat asenteiden olevan ymmärtäväisiä ja tasa-arvoisia. Vastaajien mukaan köyhyys ei vaikuta siihen, kuinka lapsi kohdataan. Vastauksissa

huomioitiin työntekijöiden erilaisuus sekä erilaiset tavat keskustella perheiden köyhyydestä. Vastaajat kertoivat huomanneensa perheen köyhyyden vaikuttavan vanhemman voimavaroihin ja sitä kautta kommunikaatioon lapsen kanssa. Laadukkaan varhaiskasvatuksen mahdollistama tuki lapsille ja perheille koettiin tärkeänä.

Aika vähän ollut puhetta viime aikoina, mutta mielestäni suhtautuminen on melko neutraalia. Ei ainakaan leimata ketään sen takia. Varallisuus ei siis vaikuta siihen, miten lapseen suhtaudutaan.

Kyllä se hyvin usein vaikuttaa! Tilanne vaikuttaa niin kokonaisvaltaisesti ihmiseen, arkeen, tulevaisuuden näkymiin. Se näkyy usein keskinäisessä puheessa, eleissä, jaksamisessa. Henkilön voimavaroista riippuu, kuinka paljon lapsen kanssa olemiseen pystyy panostamaan välillä asiat toimivat hyvin.

Osa vastaajista nosti esiin resurssien vaikutuksen perheiden tukemisessa. Enemmän henkilökuntaa tai vähemmän lapsia ryhmässä mahdollistaisi henkilöstön tarjoaman konkreettisemmän avun perheiden köyhyyteen. Vastauksista ilmeni myös, että varhaiskasvatuksen henkilöstö tukisi mielellään köyhiä perheitä. Työntekijät kuitenkin kokivat, ettei aiheesta ollut riittävästi selkeää tietoa.

Ihanahan se olisi voida tarjota perheelle enemmän konkreettista helpotusta vaikeisiin tilanteisiin.

Tietoa varmasti on, mutta irrallaan ja etsinnän takana.

Kahdeksan vastaajaa koki, ettei ole saanut koulutusta lapsiperheiden köyhyyteen liittyen. Esiin nousi myös toiveita koulutuksesta, minkä avulla saisi tietoa, kuinka köyhiä perheitä voisi tukea ja huomioida paremmin. Vastaajat ehdottivat vertaistapaamisia, yleistä keskustelua ja vinkkien jakamista köyhyyteen liittyen. Varhaiskasvatuksen vaikutusmahdollisuudet perheiden köyhyyteen koettiin vähäisinä. Toiveena esitettiin tiivis infopaketti, johon olisi kerätty yhteen eri toimijoiden, kuten seurakunnan, avoimen varhaiskasvatuksen sekä kaupungin tarjoamat palvelut, joiden avulla perheitä voisi tukea.

Koulutuksia voisi toki aina olla enemmän tarjolla, kunhan niihin vain ehtisi osallistua. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan vertaistapaamiset, joissa on esim. ammattilaisen puheenvuoro sekä avointa

keskustelua ja vinkkien vaihtamista, voisi olla antoisaa tämänkin aiheen tiimoilta.

Sellainen tiivis infopaketti eriarvoisuuden vähentämiseksi olisi hyvä; mitä eri toimijat, esim. srk, avoin varhaiskasvatus, kaupunki ym. voivat perheille tarjota.

8 TIKKURILAN SEURAKUNNAN VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUSTULOKSET

Seurakunnan varhaiskasvatuksen kyselyyn vastasi viisi työntekijää, joista suurin osa työskenteli lastenohjaajina. Työvuodet seurakunnalla tai kirkollisen järjestön palveluksessa vaihtelivat neljästä vuodesta kymmeneen vuoteen. Työntekijät työskentelivät vaihtelevasti eri ikäisten, alle 7-vuotiaiden lasten kanssa. Tikkurilan seurakunnan päiväkerhoryhmät toimivat kahtena päivänä viikossa, muutaman tunnin ajan.

8.1 Seurakunnan työntekijöiden havaintoja

Työntekijät kertoivat, että lapsiperheiden köyhyyden havaitseminen on vaikeaa. Lähes kaikki vastaajista ilmaisivat, kuinka perheiden köyhyys tulee seurakunnan varhaiskasvatuksessa harvoin esiin, ellei vanhempi itse siitä mainitse. Työntekijät kertoivat, että joskus vanhemmat tai lapset ottavat puheeksi perheen köyhyyden. Vastauksissa nostettiin esiin köyhyyden huomaaminen esimerkiksi vaatetuksesta.

Perheiden kanssa käydyistä keskusteluista, joskus kertovat suoraan asiasta ja joskus voi arvata käydyssä keskustelussa ns. rivien välistä, että saattaa olla tiukempaa taloudellisesti. Lasten ulkoinen olemus, vaatetus yms. saattavat viitata joskus tähän, mutta ei aina. Myös lasten puheista on joskus saattanut tulla ainakin mielikuva, että perheessä on taloudellisesti tiukempaa. Tämän ajatuksen usein vahvistaa käydyt keskustelut vanhempien kanssa.

Vastaajat toivat esiin, kuinka köyhyyttä ei vaatetuksesta voi aina päätellä, sillä lähes jokaisella lapsella on joskus liian pieniä vaatteita. Myöskään esimerkiksi vaatteiden merkki ei aina kerro sen hinnasta. Eräs vastaajista toi esille, kuinka seurakunnan päiväkerhoon osallistuva lapsi on pääsääntöisesti kotihoidossa ja tällöin perheen taloudellinen tilanne olisi vakaa. Vastaaja kertoi, että mikäli perheen taloudellinen tilanne olisi epävakaa, vanhemmat yleensä olisivat töissä ja lapsi kunnallisessa varhaiskasvatuksessa.

Vastaajista osa kertoi havainneensa vanhempien taloudellisen tilanteen vaikuttaneen vanhemmuuteen. Eräs vastaajista kertoi, kuinka vanhempien taloudelliset huolet vähentävät heidän voimavarojaan jaksaa arkea lastensa kanssa. Köyhyyteen on voinut liittyä myös muita voimavaroja heikentäviä asioita, kuten vanhemman mielenterveysongelmat tai erotilanne. Toisaalta yksi vastaajista toi esiin, kuinka lapsi on tuonut myös iloisuutta köyhän lapsiperheen arkeen.

Äkkiseltään ajattelisi, että kun vanhemman voimavarat menevät taloudellisten huolien pohtimiseen, jää lapselle vähemmän resursseja. Käytännössä en ole tätä nähnyt, vaan voimavarat voivat olla vähissä muutenkin tai juuri lapsi tuo köyhään perheeseen sitä kaivattua iloisuutta ja huolettomuutta, johon halutaan satsata aikaa.

8.2 Pedagoginen toiminta seurakunnan varhaiskasvatuksessa

Eriarvoisuutta pyritään vähentämään kohtelemalla kaikkia samanarvoisesti ja avoimesti. Eräs vastaajista kertoi pyrkivänsä vähentämään eriarvoisuutta keskustelemalla perheiden kanssa tavallisesta arjesta, eikä esimerkiksi lomamatkoista. Vastaajat painottivat vastauksissaan toiminnan edullisuutta tai maksuttomuutta. Joskus myös seurakunnan tiloista löytyy 'saa ottaa' laatikko sekä diakoniatyön tarjoamia vaatteita tai varusteita perheille jaettavaksi. Seurakunnan tilaisuuksiin on mahdollista osallistua matalalla kynnyksellä ja taustoistaan riippumatta. Vastauksista ilmeni myös, että työntekijät pyrkivät kohtaamaan lapset tavalla, jossa ei korosteta esimerkiksi hienoista vaatteista kehumista.

Toiminta on pääosin maksutonta tai pienellä maksulla. Erikoisia varusteita ei vaadita.

Joskus seurakunnan tiloissa on "saa ottaa" pöytä tai laatikko, josta voi ottaa mukaansa, esim. aikakausilehtiä, lastenkirjoja. Joskus olemme saaneet diakoniatyöltä lasten vaatteita tai tarvikkeita jaettavaksi.

Osa vastaajista koki, että heillä on tietoa köyhien perheiden tukemiseksi ja he tuntevat asuinalueen palvelut sekä avustavat tahot. Eräs vastaaja kertoi, ettei tietoa aina ole tarjolla riittävästi ja keinoja auttaa voisi olla enemmän. Vastauksista ilmeni, ettei seurakunta välttämättä aina pysty auttamaan köyhiä perheitä, mutta tietämystä oikeisiin palveluihin ohjaamiseen löytyy. Vastaajat kokivat, että keinot

tukea köyhiä perheitä kohdistuvat vanhemmuuden sekä lasten kasvun tukemiseen. On tärkeää, että vanhempien huolet tulevat kuulluksi ja heitä kannustetaan arjessa jaksamisessa. Perheen tarvitessa taloudellisia neuvoja, on perhe ohjattu keskustelemaan diakonin kanssa. Eräs vastaaja koki, että aiheeseen liittyvää avointa keskustelua seurakunnan työntekijöiden kesken voitaisiin lisätä, jotta kaikki tiedostaisivat millä tavalla perheitä voidaan kohdata riittävän sensitiivisesti.

Varsinaisesti itsellä ei ole resursseja tukea köyhiä perheitä, mutta seurakunnan alaisuudessa työskennellessä on matala kynnyksen ohjata perhettä tuen piiriin ja antaa vinkkejä mistä apua voisi saada. Tietoa ei varmaankaan ole aina riittävästi ja keinoja voisi olla enemmän. Itse koen roolini olla ohjaamassa eteenpäin, vaikka itse ei välttämättä pysty auttamaan.

Koen enemmän, että minun tehtäväni on tukea vanhemmuutta ja kasvua ja edistää tasa-arvoisuutta. Voin kuunnella huolia ja tsemppata jaksamisessa, mutta talousneuvoksi minusta ei ole, joten siinä vaiheessa tarjoan diakonian apua ja neuvon siihen. Siinä on oikeastaan kaikki mitä koen tarvitsevani.

Vastaajista yksi koki saaneensa riittävästi tietoa, esimerkiksi koulutuksien muodossa, erilaisiin lapsiperheiden elämäntilanteisiin ja eriarvoisuuden vähentämiseen liittyen. Osa vastaajista kertoi lisäkoulutuksen olevan tarpeellista. Koulutuksen toivottiin käsittelevän eri elämäntilanteiden moniulotteisia vaikutuksia perheiden sisällä ja sitä millä tavalla nämä ilmenevät ulospäin. Koulutusten toivottiin myös tuovan lisää tietoa siitä, millä tavalla työntekijä voisi ottaa puheeksi köyhyyteen liittyviä aiheita sekä millaisia matalan kynnyksen tukitoimia olisi tarjolla köyhille perheille. Eräs vastaajista ilmaisi, ettei aihe koskettanut seurakunnan varhaiskasvatusta, jolloin koulutuksenkaan tarvetta ei ollut.

Aiheen mukainen koulutus on aina ajankohtaista ja tarpeen. Tietoa eri elämäntilanteiden moniulotteisista vaikutuksista perheen sisällä ja miten se näkyy ulospäin. Miten sanoittaa asioita ja laajempaa tietoa mistä tukea matalallakin kynnyksellä olisi saatavilla.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti luotettava, hyväksyttävä ja tulokset uskottavia ainoastaan, mikäli tutkimus suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtia ovat muun muassa se, että tutkimustyössä pitää noudattaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Etenkin tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä arvioinnissa. Tutkimuksessa täytyy myös soveltaa eettisesti hyväksyttäviä tiedonhankinta-, arviointi- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan tieteellisten tietojen vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012.)

Opinnäytetyömme aiheen tarkennuttua olimme yhteydessä yhteistyökumppaneihimme ja yhdessä pohdimme, millaisia asioita olisi keskeistä saada tutkimuksemme esille. Haimme opinnäytetyömme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta sekä Tikkurilan seurakunnalta. Tutkimuksessa käytetty sähköinen Webropol-kysely toteutettiin anonyymisti ja keräsimme vain tutkimuksemme kannalta oleelliset tiedot. Vastaajien anonymiteetin turvaamiseksi kysyimme ainoastaan työntekijöiden ammattinimikkeen, työskentelyvuosien pituuden ja minkä ikäisien lasten parissa kyselyyn vastaaja työskentelee. Vastauksia käsiteltiin luottamuksellisesti ja aineistoa säilytettiin Webropolissa. Ainoastaan opinnäytetyön tekijöillä oli Webropol-tilin käyttöoikeudet. Kun tutkimus saatiin valmiiksi, kerätty aineisto hävitettiin. Webropol-järjestelmä on turvallinen, koska toiminnassa noudatetaan tietosuojasäännöksiä (Webropol, i.a).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus perustuu siihen, että tiedonantajia itseään kuullaan, eikä tutkijan oma mielipide tai asenne tutkittavaa aihetta kohtaan vaikuta tutkimuksen tuloksiin. Vaikka tutkija on itse luonut tutkimusasetelman, on tutkimustuloksia tulkittaessa vältettävä oman näkökulman esille tuomista. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 160.) Tutkimuksemme eettisiin lähtökohtiin kuului sensitiivisyys tutkittavaa aihetta kohtaan. Tutkimuksen aihe oli osalle meistä työn kautta tuttu, jonka vuoksi meillä oli myös omakohtaisia kokemuksia köyhyyden ilmeneemisestä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli

kuitenkin keskeistä, että pystyimme säilyttämään objektiivisuuden tutkittavaa aihetta kohtaan, emmekä antaneet omien mielipiteidemme tai ajatustemme vaikuttaa tutkimustuloksien käsittelyyn.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan sitoutuneisuus tutkimusta kohtaan sekä tutkimuksen johdonmukaisuus. Tutkimusraportissa tulee ilmetä aineiston keruun menetelmät, miten tutkimusaineisto on koottu sekä aineiston analysointiin liittyvät yksityiskohdat. Tutkimusta tehdessä on pohdittava, miksi tutkimus on eettisesti kestävä ja luotettava. Tutkimuksesta tulee käydä ilmi riittävästi tietoa siitä, millä tavalla tutkimus on toteutettu, jolloin lukijan on mahdollista arvioida tutkimuksen tuloksia. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta parantaa se, että tutkijalla on käytettävissä tarpeeksi aikaa tutkimuksen tekemiseen. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s.164–165.) Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös, miten vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset (Kananen, 2011, s. 48).

Tutkimuksen toteutuksessa otimme huomioon, ettei varhaiskasvatuksen työntekijöillä kiireisessä työssään ole juurikaan aikaa kyselyyn vastaamiseen. Tämän vuoksi teimme kyselystä mahdollisimman helposti täytettävän sekä ymmärrettävän. Annoimme päiväkodin sekä seurakunnan työntekijöille kolme viikkoa aikaa kyselyyn vastaamiseen, jotta mahdollisimman moni ehtisi antamaan vastauksensa. Kunnallisen varhaiskasvatuksen tilanne kyselyn aikana oli kuitenkin haastava henkilökunnan poissaolojen vuoksi, joten pidempi vastausaika olisi voinut lisätä kyselyyn vastanneiden määrää. Koemme kuitenkin saaneemme paljon hyödyllistä tietoa, koska suurin osa kyselyyn osallistuneista vastasi laajemmin, kuin kyllä tai ei vastauksilla. Testasimme kyselyä koehenkilöillä ennen virallisen kyselyn tekemistä ja tämän pohjalta muokkasimme kysymyksiä helpommin ymmärrettäviksi. Lisäksi huomioimme, ettei kysymysten asettelussa olisi nähtävissä ennako-oletuksia, jotka olisivat saattaneet vaikuttaa vastauksien sisältöön.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Varhaiskasvatuksen asema perheiden huolien tunnistajana ja kuuntelijana on merkittävä. Köyhyys vaikuttaa lähes aina perheiden voimavaroihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi lisätä perheen voimavaroja perhettä tukemalla. Avoin yhteistyö ja luottamus perheiden sekä varhaiskasvatuksen välillä tukevat lapsen ja perheen hyvinvointia.

Tutkimuskysymyksiämme oli, miten lapsiperheiden köyhyys tunnistetaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ja seurakunnan varhaiskasvatuksessa sekä, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tukea köyhiä lapsiperheitä. Niin kunnallisen varhaiskasvatuksen kuin seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksissa painotui, kuinka köyhyys ei aina ole havaittavissa ulkoisista puitteista. Vaikka perheiden köyhyys ei selkeästi näkyisi varhaiskasvatuksen arjessa, on jokaisen työntekijän tiedostettava sen mahdollisesti aiheuttamat vaikutukset. Työntekijän on tärkeää tiedostaa köyhyyden vaikutukset eriarvoisuuden näkökulmasta, jotta hän osaa huomioida eriarvoisuuden vähentämisen toimintaa suunniteltaessa. Avoin keskustelu perheiden kanssa on erityisen tärkeässä osassa perheiden tukemisessa.

Tutkimuksessa selvisi, että kunnallisen ja seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden mukaan varhaiskasvatuksessa köyhyys ilmenee liian pieninä, huonokuntoisina ja likaisina vaatteina sekä puutteellisina varusteina. Vaatteiden ja varusteiden puutteellisuus nousi kunnallisen varhaiskasvatuksen vastauksista isompana teemana esiin. Vastauksista ilmeni köyhyyden näkyvän enemmän vanhemmissa lapsissa ja heidän toiminnassaan. 1–3-vuotiaiden kanssa työskennellessä köyhyyttä oli vaikeampi havaita. Seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksista ilmeni, että seurakunnan kerhoissa vietetään vähemmän aikaa, jolloin vaatteita tai varusteita tarvitaan vähemmän. Lapsiperheiden köyhyys myöskin ilmeni keskusteluissa lasten ja vanhempien kanssa. Kallio ja Hakovirta (2020, s. 9, s.22) nostavat esiin, että köyhyydessä elävillä lapsiperheillä on muita yleisemmin rajallinen mahdollisuus ostaa uusia vaatteita, mutta köyhyyden vaikutukset eivät rajoitu ainoastaan tavaroiden puutteena vaan ilmenevät laajemmin.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli huolien tunnistajana ja perheiden ohjaamisessa avun piiriin on merkittävä. Avun piiriin ohjaamisessa tärkeää on alueensa lapsi- ja perhepalveluiden tunteminen. (Heinonen ym., 2016, s. 184.) Kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksista ilmeni puutteellisten resurssien vaikutus perheiden tukemisessa. Vaikka varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä ei ole poistaa perheiden köyhyyttä, työntekijät mielellään auttaisivat perheitä. Työntekijät kokevat kuitenkin, että aikaa tai resursseja perheiden tukemiseen ei ole riittävästi. Kunnallisen varhaiskasvatuksen vastauksissa esiin nousi tarve infopakettille, jossa olisi kootusti tietoa, mihin tukea tarvitsevia perheitä voisi ohjata.

Seurakunnan työntekijöiden vastauksien pohjalta oli havaittavissa, että perheiden köyhyys on vaikeaa tunnistaa, ellei vanhempi itse tuo asiaa esille. Seurakunnan perhekerhoissa varusteita ei juurikaan tarvita, mutta eräs vastaajista nosti esiin puutteelliset vaatteet, esimerkiksi talvipakkasilla. Myös lasten puheet lomamatkoista voivat kertoa perheen varallisuudesta. Vastauksista ilmeni, että seurakunnan varhaiskasvatus tarjoaa tukea vanhemmuuteen. Mikäli perhe tarvitsee enemmän apua, on työntekijöillä tarvittava tietämys oikeisiin palveluihin ohjaamisesta. Seurakunnalla on mahdollisuus tarjota perheille kokonaisvaltaista tukea. Varhaiskasvatuksen ja perhetyön lisäksi perhe on helpompi ohjata myös esimerkiksi diakonin palveluiden piiriin. Seurakunnan varhaiskasvatuksen kerhotoiminta tavoittaa enemmän vanhempia, jotka ovat kotona. Kunnallinen varhaiskasvatus tavoittaa perheitä laajemmin.

Sirosen ja Saastamoisen (2017, s. 30–31) mukaan lapsi voi kokea köyhyydestä johtuvaa häpeää tai ulkopuolisuutta. Myös Isola ja Suominen (2016, s. 49) toteavat köyhyyden voivan aiheuttaa kiusaamista, pilkkaa ja ryhmästä pois sulkemista. Kyselyymme vastanneista kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöistä puolet oli havainnut lapsen kokevan köyhyydestä johtuvaa häpeää, kiusaamista, kauteutta tai ulkopuolisuutta. Sekä kunnallisen että seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijät nostivat esiin köyhyydestä johtuvan häpeän tai kiusaamisen ilmevämmän useammin lapsen ollessa vanhempi. Varhaiskasvatuksen työntekijän on tärkeää olla tietoinen köyhyyden aiheuttamista tunteista, kuten häpeästä tai

köyhyydestä johtuvasta kiusaamisesta, jotta henkilöstö pystyy puuttumaan tilanteisiin. Työntekijän on tärkeää myös kuunnella ja tukea lasta, mikäli lapsi kokee syyllisyyttä, häpeää tai pelkoa perheen köyhyydestä johtuen. Perheen köyhyyden vaikutukset voivat näkyä myös lapsen sosiaalisissa suhteissa.

Varhaiskasvatus edistää lasten laaja-alaista oppimista, joka jatkuu läpi elämän. Laadukkaana varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös tukea lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja vertaissuhteiden syntymistä. Työntekijöiden on tärkeää pystyä havaitsemaan lasten välisessä vuorovaikutuksessa ilmeneviä eriarvoistavia piirteitä ja osata puuttua niihin. (Opetushallitus, 2022, s. 18–19.) Varhaiskasvatuksella voidaan tasoittaa erilaisia lähtökohtia vahvistamalla sosiaalisia suhteita, oppimiskykyä ja muita taitoja.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Kunnallisen ja seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksista nousi esiin, kuinka varhaiskasvatuksessa vähennetään eriarvoisuutta suunnittelemalla toimintaa, johon kaikki voivat osallistua, perheiden taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Eriarvoisuuden vähenemisellä voidaan ennaltaehkäistä vaikutuksia, joita perheen köyhyys voi aiheuttaa. Koivula ym. (2017, s. 237) toteavat, että varhaiskasvatus toimii merkittävänä resurssina lapselle ja tasoittaa omalta osaltaan eriarvoisuuden kokemusta. Eriarvoisuuden ennaltaehkäisyssä tulee kuitenkin pitää huolta, ettei varhaiskasvatuksen vuorovaikutustavat ja käytänteet ole eriarvoisuuteen johtavia.

Koivulan ym. (2017, s. 235) mukaan taloudellinen samanarvoisuus vaikuttaa lapsen kaverisuhteisiin. Seurakunnan varhaiskasvatuksen vastauksissa nousi esiin, kuinka perheen varallisuuden ei huomattu vaikuttavan lasten kaverisuhteissa. Eräs vastaajista kertoi köyhyyden ilmenevän myöhemmässä iässä, kuten ystävyyttä tukevissa harrastuksissa. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa oli huomattu köyhyyden vaikuttavan lasten itsetuntoon sekä ilmenevän muiden lasten kommentteina. Sekä kunnallisessa että seurakunnan varhaiskasvatuksessa lapset vertailivat tavaroita, vaatteita tai esimerkiksi vapaa-ajan aktiviteetteja. Häpeän kokemus oli ilmennyt lapsen eleiden tai sanojen kautta.

Laadukkaan varhaiskasvatuksen perheille tarjoama tuki koettiin tärkeänä, mutta samalla ilmeni kuinka puutteelliset resurssit heikentävät työntekijöiden mahdollisuutta tarjota perheille heidän tarvitsemaansa apua. Varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat, että haluaisivat tarjota perheille apua, mutta tietoa aiheesta ei ollut riittävästi tarjolla. Työntekijöiden tietämystä sekä ammattitaitoa lisääviin koulutuksiin voi olla myös vaikeaa osallistua puutteellisten resurssien vuoksi.

Vastaajien mukaan varhaiskasvatuksessa on tärkeää lasten ja perheiden tasa-arvoisuus. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat myös ystävällisyys ja toisten kunnioittaminen. Varhaiskasvatuksessa panostetaan erilaisuuden ymmärtämiseen ja hyväksymiseen. Lapsiin suhtaudutaan lämmöllä ja tasa-arvoisina yksilöinä. Myös Isolan ja Suomisen (2016, s. 192–194) mukaan varhaiskasvatus opettaa ryhmässä toimimista ja vertaissuhteiden luomista.

11 POHDINTA

Opinnäytetyömme herätti pohtimaan köyhyyden syitä ja moniulotteisuutta sekä omia asenteita perheiden köyhyydestä. Tärkeää on huomioida omat asenteet ja niiden vaikutukset köyhyydestä puhuttaessa. Jokainen käsittää köyhyyden eri tavoin, mutta on tärkeää huomioida köyhyyden merkitys sekä sen vaikutus lasten ja perheiden elämässä.

Lapsen varusteet voivat luoda tietynlaisen kuvan perheestä ja heidän taloudellisesta tilanteestaan. Kuluneet, likaiset ja liian pienet vaatteet saattavat herättää varhaiskasvatuksen työntekijöissä huolen, mutta voidaanko varusteiden perusteella päätellä perheiden taloudellinen tilanne? Vastausten perusteella varhaiskasvatuksen henkilökunta tiedostaa, ettei vaatteiden merkki tai epäsoviva koko ole merkkejä köyhyydestä. Eräs vastaajista toi esille, kuinka perheen taloudellinen tilanne oli mahdollista päätellä sen perusteella, oliko lapsi kotihoidossa vai päiväkodissa. Pohdimme millä tavalla työntekijän tekemät oletukset lisäävät ennakoasenteita perheitä kohtaan ja voivatko ne näkyä varhaiskasvatuksen työssä?

Vähävaraisuus voi olla vaikea ottaa puheeksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Vähävaraisuuteen liittyy usein negatiivisia tunteita, joiden vuoksi omasta taloudellisesta tilanteesta vaietaan. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa jaetaan pääasiallisesti tietoa lapsen arjesta ja tarpeista. Vanhemmat myös kohtaavat työntekijät päivittäin tilassa, jossa on muitakin ihmisiä ja tämän vuoksi on haastavaa käydä luottamuksellisia keskusteluja. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisikin kiinnittää erityistä huomiota tapaan, jolla vanhempia kohdataan, jotta luottamuksellinen suhde muodostuisi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastuuta kasvatusyhteistyön toteuttamisesta ja yhteistyön merkitystä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi (Opetushallitus, 2022, s. 21). Seurakunnan varhaiskasvatuksessa yhteistyötä vanhempien kanssa voi hankaloittaa harvemmat tapaamiset kuin kunnallisessa

varhaiskasvatuksessa. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa vanhempia tavataan lähes päivittäin, kun taas seurakunnan varhaiskasvatusta järjestetään muutaman kerran viikossa. Luottamuksellista ja avointa suhdetta voi olla vaikeampi luoda harvemmin tavatessa.

Taloudellisen eriarvoisuuden on havaittu vaikuttavan lapsen minäkuvaan ja identiteetin muodostumiseen. Myös tekemämme kyselytutkimuksen vastauksissa ilmeni taloudellisen eriarvoisuuden vaikuttavan lapsen itsetuntoon. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen itsetunnon tukemiseen ja kaverisuhteiden muodostamiseen. Varhaiskasvatuksessa kannustavalla ja myönteisellä vuorovaikutuksella on lapsen itsetunnon kehittymisen kannalta keskeinen rooli (Opetushallitus, 2022, s. 19).

Tutkimuksessa ei käynyt ilmi, että työntekijöiden koulutustausta olisi vaikuttanut heidän käsityksiinsä köyhyydestä. Kyselyyn vastasi monipuolisesti lastenhoitajia ja -ohjaajia sekä varhaiskasvatuksen opettajia. Lähes kaikki työntekijät, koulutustaustasta riippumatta, kokivat köyhyyteen ja eriarvoisuuteen liittyvät koulutukset tärkeinä.

Sosionomin ammatillisen osaamisen kompetensseissa nostetaan esiin asiakkaan tarpeiden tunnistaminen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen. Kompetensseissa korostetaan myös oman arvomaailman merkitystä asiakastyössä. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, i.a.) Varhaiskasvatuksen sosionomin ja varhaiskasvatuksen ohjaajan osaamista on ymmärtää oman arvomaailmansa merkitys työssään. Eriarvoisuutta vähentävän toiminnan lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tärkeää huomioida omat asenteensa puhuttaessa esimerkiksi lapsen puutteellisista varusteista. Työntekijöiltä vaaditaan sensitiivisyyttä huomioida, millä tavalla eri asioita tuodaan esille varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen työntekijät toimivat tärkeänä mallina lapsille erilaisuuden kohtaamisessa ja tasa-arvon edistämisessä, jonka vuoksi omien työtapojen tutkiskelu on erityisen tärkeää.

Varhaiskasvatuksen sosionomin erityistä osaamista on tuntee lapsiperheiden palvelut ja tukitoimet sekä monialaisen yhteistyön tekeminen perheitä tukevien

tahojen kanssa. Keskeistä osaamista on myös tunnistaa perheiden tuen tarpeita sekä vahvistaa heidän hyvinvointiaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021, s. 83–84.) Varhaiskasvatuksen sosionomilla on erityistä asiantuntemusta juuri yhteiskunnan sekä alueen tarjoamista palveluista ja tukijärjestelmästä. Sosionomin ammatillinen osaaminen täydentää varhaiskasvatuksen tarjoamaa kokonaisvaltaista tukea.

Lapsiperheiden köyhyys on aihealueena hyvin ajankohtainen ja tärkeä, jonka vuoksi on merkityksellistä, että tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina ja varhaiskasvatuksen ohjaajina osaamme hyödyntää tietoa myös käytännön työssä. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt herkkyyttämme sensitiiviseen kohtaamiseen ja muokannut ajattelutapaamme. Opinnäytetyön tekeminen on ollut antoisa ja avartava kokemus, jossa konkretisoitui tutkimuksen eri vaiheet. Opinnäytetyöprosessin myötä saimme monipuolisen kuvan lapsiperheiden köyhyydestä ja huonosuaisuudesta Suomessa sekä siitä, kuinka se ilmenee kunnallisessa ja seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Karttuneen kokemuksen ja ymmärryksen myötä pysytymme jatkossa välittämään saamaamme tietämystä myös eri verkostoissa sekä varhaiskasvatus ympäristöissä.

Reflektointi on ollut merkittävässä osassa opinnäytetyöprosessissa. Jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa olemme ryhmänä reflektoineet oppimaamme ja työskentelytapojamme. Tämän myötä olemme harjaantuneet pitkäjänteisessä työskentelyssä sekä ryhmätyötaitomme ovat kehittyneet. Opinnäytetyömme on myös herättänyt keskustelua Nissaksen päiväkodin ja Tikkurilan seurakunnan työntekijöiden keskuudessa. Aihe koettiin erityisen tärkeäksi sekä ajankohtaiseksi.

LÄHTEET

- ePerusteet. (i.a.). *Varhaiskasvatuksen perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat*. Saatavilla 8.11.2021 <https://eperusteet.opin-topolku.fi/#/fi/varhaiskasvatus/1266381/tekstikappale/1291590>
- Eurochild. (2020). *Growing up in lockdown: Europe's children in the age of COVID-19*. Eurochild Report. <https://eurochild.org/uploads/2020/12/2020-Eurochild-Semester-Report.pdf>
- Haanpää, L., Kuula, M., & Hakovirta, M. (27.1.2019). Social relationships, child poverty, and children's life satisfaction. *MPDI-Social sciences*. <https://doi.org/10.3390/socsci8020035>
- Hakovirta, M., & Rantalaiho, M. (2012). *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Juvenes Print.
- Hakulinen, T., Hietanen-Peltola, M., Hastrup, A., Vaara, S., Jahnukainen, J., & Varonen, P. (2020). *"Pahin syksy ikinä"-Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronasyksynä 2020*. Työpaperi 37/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-579-7>
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R., & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Isola, A-M., & Suominen, E. (2016). *Suomalainen köyhyys*. Into Kustannus.
- Isola, A-M., Roivainen, I., & Hiilamo, H. (2020). Lone mothers' experiences of poverty in Finland - a capability approach. *Nordic social work research, ahead-of-print*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1813192>
- Jäntti, M. (2010). Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa U. Hämäläinen, & O. Kangas (toim.), *Perhepiirissä* (s. 62–75). Kelan tutkimusosasto.
- Kallinen, T., & Kinnunen, T. (i.a.). Etnografia. Teoksessa J. Vuori (toim.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto*. [Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet - Tietoarkisto \(tuni.fi\)](https://tietoarkisto.tuni.fi)

- Kallio, J., & Hakovirta, M. (2020). Johdanto: Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa M. Hakovirta, & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 7–33). Vastapaino.
- Kallio, J., Hautala H., & Erola J. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa M. Hakovirta, & J. Kallio (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 175–198). Vastapaino.
- Kananen, J. (2011). *Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karila, K. (2016). *Vaikuttava varhaiskasvatus: Tilannekatsaus toukokuu 2016*. Opetushallitus.
- Karvonen, S., & Salmi, M (2016). *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kirkko Helsingissä. (i.a.). *Ilmoittautuminen päiväkerhoon Mikaelinkirkolle kaudelle 2021–2022*. Saatavilla 9.11.2021 <https://www.helsinginseurakunnat.fi/tapahtumat/ilmoittautuminenpaivakerhoonmikaelinkirkolle-kaudelle2021-2022>
- Kirkko Vantaalla. (i.a.-a.). *Lapsille ja lapsiperheille*. Saatavilla 9.11.2021 <https://www.vantaanseurakunnat.fi/tule-mukaan/lapsille-ja-lapsiperheille>
- Kirkko Vantaalla. (i.a.-b). *Pienten lasten kerhot*. Saatavilla 9.11.2021 <https://www.vantaanseurakunnat.fi/tikkurilan-seurakunta/lapset-ja-perheet/pienten-lasten-kerhot>
- Kirkko Vantaalla. (i.a.-c). *Tikkurilan seurakunta*. Saatavilla 30.11.2021 <https://www.vantaanseurakunnat.fi/tikkurilan-seurakunta>
- Kirkko Vantaalla. (i.a.-d). *Tapahtumat*. Saatavilla 30.11.2021 <https://www.vantaanseurakunnat.fi/tapahtumat?parish=1154576>
- Kirkko Vantaalla. (i.a.-e). *Lapset ja perheet*. Saatavilla 30.11.2021 <https://www.vantaanseurakunnat.fi/tikkurilan-seurakunta/lapset-ja-perheet>
- Koivula, M., Siippainen, A., & Pennanen-Eerola, P. (2017). *Valloittava varhaiskasvatus*. Vastapaino.

- Koskenvuo, K. (2010). Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys. Teoksessa U. Hämäläinen, & O. Kangas (toim.) *Perhepiirissä* (s. 294–318). Kelan tutkimusosasto.
- Kuula, M., & Hakovirta, M. (2017). Köyhyys on uhka lasten hyvinvoinnille Suomessaakin. *Lääkärilehti*, (21) 2017. <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/nakokulmat/koyhyys-on-uhka-lasten-hyvinvoinnille-suomessakin/?public=586ce05c603537306802af60769de5cd#reference-6>
- L 1503/2016. Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista 29.12.2016/1503. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161503>
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Lindberg, M., Nygård, M., Autto, J., Rappe, A., & Gichuhi, E. (2020). Toimeentuloturvasta investointimaailmaan? Lapsiperheiden hyvinvointi ja perhepolitiikka Suomen hallitusareenalla vuosina 2007–2019. *Politiikka*, 62(3), (251–275). <https://doi.org/10.37452/politiikka.96082>
- Mukkila, S., Ilmakunnas, I., Moisio, P., & Saikkonen, P. (2018). Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa S. Kestilä, & S. Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018* (s. 79–95). Terveystieteiden tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-256-7>
- Mäkelä, M., Syrjä, S., Hutko, U., Parkkinen, S., Perkiö, T., Seppänen, P., Viljakainen, V., & Pruuki, H. (2021). *Että kukaan ei jää yksin: #kuukaaneijääyksiin: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen ulkopuolisuuden ehkäisyn suuntaviivat*. Kirkkohallitus.
- Mänty, M., & Riihelä, J. (2021). *Vantaan väestöennuste 2021*. Vantaan kaupunki. <https://www.vantaa.fi/fi/kaupunki-ja-paatoksenteke/tietoavantaasta/tilastot-ja-tutkimukset/vaesto-ja-ennuste>
- Nykänen, A-S. (20.12.2015). HS:n suuri köyhyyskysely: Monien mielestä köyhyys on ihmisen oma syy. *Helsingin sanomat*. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002873714.html>
- Opetushallitus. (i.a.). *Mitä on varhaiskasvatus*. Saatavilla 8.11.2021 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/8274670>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). *Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuunnitelma 2021–2030*. <https://okm.fi/documents/1410845/55628624/Varhaiskasvatuksen+koulutusten+kehitt%C3%A4missuunnitelma+2021-2030.pdf/24ae436a-5c74-38d0-64c9-2dd542aa217f?t=1619443561569,%20s.%2083>
- Paju, P. (2020). *Paikoiltaan siirretty arki Koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään*. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf>
- Parviainen, E. (2021a). *Vantaan väestö 2020/2021*. Vantaan kaupunki. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/158051_Vantaan_vaesto_2020-2021.pdf
- Parviainen, E. (2021b). *Tilastokatsaus 1:2021*. Vantaan kaupunki. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/155139_Tilastokatsaus_1_2021_Tyottomat_Vantaalla_2010-2019.pdf
- Pelastakaa lapset. (2019). *Lapsen ääni 2019: Miten perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa lasten unelmiin ja tulevaisuuden suunnitelmiin?*. [Lapsen_Aani_2019_web.pdf \(amazonaws.com\)](https://www.pelastakaa.fi/lapsen_aani_2019_web.pdf)
- Pelastakaa lapset. (2021). *Lapsen ääni 2021: Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteisiin*. [https://pelastakaa.fi/lapsen_aani_2021_raportti2.pdf \(amazonaws.com/main/2021/10/19125525/lapsen-aani-2021_raportti2.pdf\)](https://pelastakaa.fi/lapsen_aani_2021_raportti2.pdf)
- Povlsen, L., Regber, S., Fosse, E., Karlsson, L. E., & Gunnarsdottir, H. (2018). Economic poverty among children and adolescents in the Nordic countries. *Scandinavian journal of public health*, 46(20_suppl), 30–37. <https://doi.org/10.1177/1403494817743894>
- Riihelä, M., & Suoniemi, I. (2015). Tuloliikkuvuus ja köyhyyden pysyvyys. Teoksessa H. Taimio (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?* (s. 170–188). (Palkansaajien tutkimuslaitos. Raportteja 30). Palkansaajien tutkimuslaitos. <https://www.doria.fi/handle/10024/162106>

- Ruotsalainen, P. (2006). *Lapsiperheissä tulot riittävät - tai sitten eivät*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/hyvinvointikat-saus/hyka_2006_03_ruotsalainen.html
- Ruotsalainen, P. (2021). Lapsia elää tulojakauman kaikissa luokissa: Köyhyysriski suurin nuorissa ja isoissa perheissä. *Tieto & trendit*, 12. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/lapsia-elaa-tulojakauman-kaikissa-luokissa-koyhyysriski-suurin-nuorissa-ja-isoissa-perheissa/>
- Saari, J., Eskelinen, N., & Björklund, L. (2020). *Raskas perintö: Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Gaudeamus. <https://www.elibslibrary.com/reader/9789523456181>
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J., & Sauli, H. (2014). Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa J. Lammi-Taskula, & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. (s. 82–105). Suomen yliopistopaino Oy.
- Sironen, J., & Saastamoinen, U. (2017). *Köyhyys: Syitä ja seurauksia*. EAPN-Fin.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2013). *Lapsi- ja perhepolitiikka Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69914/URN_ISBN_978-952-00-3374-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. (i.a.). *Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit*. Saatavilla 21.5. 2022 <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
- Suomen ev.-lut. kirkko. (i.a.-a). *Talousapua ja -neuvontaa*. Saatavilla 3.11.2021 <https://evl.fi/apua-ja-tukea/arjen-ongelmat/rahahuolet>
- Suomen ev.-lut. kirkko. (i.a.-b). *Seurakunnan kerho kiinnostuksen mukaan*. Saatavilla 9.11.2021 <https://evl.fi/osallistu/antia-arkeen/kerhotoiminta>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. (2013). *Lapset seurakuntalaisina*. Suomen ev.lut. kirkko.
- Tilastokeskus. (9.2.2021a). 873 000 henkilöä köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2019. Tilastokeskus - Elinolotilasto 2020 (stat.fi)
- Tilastokeskus. (28.5.2021b). Perheiden laskun määrä pysähtynyt. https://tilastokeskus.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tie_001_fi.html

- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.).
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [Ohje]. Saatavilla [HTK_ohje_2012.pdf \(tenk.fi\)](#)
- Valli, R. & Aarnos, E. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5., uudistettu painos.): PS-kustannus
- Valtonen, M. (2016). Lapsilähtöisiä kehittäjiä ja diakonisesti suuntautuneita sosiaalipedagogeja. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi opiskelevien ammatillisen identiteetin rakentuminen. Teoksessa M. Valtonen, & P. Sutinen (toim.), *Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa* (s. 23–56). (Diak työelämä 6). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-270-7>
- Valtonen, M., & Sutinen, P. (2016). Kirkon varhaiskasvatuksen ja perhetyön toimintakentät ja mahdollisuudet. Teoksessa M. Valtonen, & P. Sutinen (toim.), *Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa* (s. 15–20). (Diak työelämä 6). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-270-7>
- Vantaa. (i.a.). *Tikkurilan suuralue*. Saatavilla 30.11.2021 <https://www.vantaa.fi/tikkurila>
- Vantaan kaupunki. (2019a). *Tietoja Hakunilan suuralueelta*. [PowerPoint-diat]. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/108644_Tietoja_Hakunilan_suuralueelta.pptx
- Vantaan kaupunki. (2019b). *Tietoja Tikkurilan suuralueelta*. [PowerPoint-diat]. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/108647_Tietoja_Tikkurilan_suuralueelta.pptx
- Webropol. (i.a.). *Webropol online-kyselytutkimustyökalu-kerää vastauksia, joilla on merkitystä*. Saatavilla 21.2.2022 <https://webropol.fi/tuotteemme/>

3.1.2022

Henkilötietosi Webropol-järjestelmässä

Kartoitamme varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia lapsiperheiden köyhyydestä. Tutkimme, kuinka lapsiperheiden köyhyys ilmenee varhaiskasvatustyön arjessa. Teemme kyselytutkimuksen Nissaksen päiväkodin ja Tikkurilan seurakunnan työntekijöille, jossa kysymme heidän kokemuksistaan lapsiperheiden köyhyydestä. Vastausten perusteella kokoamme tietoa vähävaraisten lapsiperheiden asemasta varhaiskasvatuksessa ja perheiden tukemisen keinoista. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Kyselyyn vastaaja voi jättää halutesaan vastaamatta kysymyksiin, joihin ei halua vastata.

Keräämme Webropol-järjestelmään vain käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja. Henkilötietoja ei luovuteta eteenpäin. Webropolilla kerätyt tiedot säilytetään, kunnes opinnäytetyö valmis, jonka jälkeen henkilötiedot hävitetään.

Tietoja käsittelevät vain opinnäytetyön kirjoittajat ja tietojen käsittelijöillä on vaihtolovelvollisuus. Opinnäytetyön kirjoittajat noudattavat kaikissa käsittelyvaiheissa huolellisuutta, siten ettei kenenkään yksityisyys tule vaarannetuksi tai loukatuksi. Kerätyt henkilötiedot säilytetään Webropolin palvelimella asianmukaisesti suojattuna.

Jos haluat tietää lisää kyselystä, vastausten käyttötarkoituksesta tai henkilötietojesi käsittelystä, voit olla yhteydessä

Kiia Joronen, kiia.joronen@student.diak.fi

Johanna Jokinen, johanna.jokinen@student.diak.fi

Satu Norri, satu.norri@student.diak.fi

LIITE 2. Kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattu kyselylomake

- Mikä on ammattinimikkeesi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa?
- Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet?
- Mistä tunnistat lasten ja perheiden köyhyyden?
- Miten päiväkodissa toimitaan ja suhtaudutaan, jos lapsella on puutteelliset varusteet?
- Miten köyhyyteen suhtaudutaan ja miten siitä puhutaan työyhteisössäsi?
- Miten varhaiskasvatuksen henkilöstö pyrkii vähentämään mahdollista eriarvoisuutta? Toivoisitko pystyväsi tekemään enemmän / toimimaan toisin?
- Oletko huomannut vanhempien taloudellisen tilanteen vaikuttaneen vanhemmuuteen? Koetko, että sinulla on riittävästi tietoa/keinoja/resursseja tukea köyhiä perheitä?
- Vaikuttaako mielestäsi perheen varallisuus lasten kaverisuhteissa?
Kyllä/ei
 - Kyllä vastanneille jatkokysymys: Miten se on ilmennyt?
- Oletko huomannut lapsen kokeneen häpeää, kateutta, ulkopuolisuutta tai kiusaamista köyhyyden vuoksi? Kyllä/ei
 - Kyllä vastanneille jatkokysymys: Miten se on ilmennyt?
- Koetko saavasi riittävästi koulutuksia erilaisiin lapsiperheiden elämäntilanteisiin tai eriarvoisuuden vähentämiseen? Millaista koulutusta toivoisit?

LIITE 3. Seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattu kyselylomake

- Mikä on ammattinimikkeesi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt kirkon tai kirkollisen järjestön palveluksessa?
- Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet?
- Mistä tunnistat lasten ja perheiden köyhyyden?
- Miten seurakunnassa toimitaan ja suhtaudutaan, jos lapsella on puutteelliset varusteet?
- Millaisia keinoja seurakunnalla on tukea köyhiä lapsiperheitä? Teettekö yhteistyötä diakonian kanssa? Millaista yhteistyötä?
- Koetko, että sinulla on riittävästi tietoa/keinoja/resursseja tukea köyhiä perheitä?
- Miten seurakunnan henkilöstö pyrkii vähentämään eriarvoisuutta?
- Oletko huomannut vanhempien taloudellisen tilanteen vaikuttaneen vanhemmuuteen?
- Vaikuttaako mielestäsi perheen varallisuus lasten kaverisuhteissa?
Kyllä/ei
 - Kyllä vastanneille jatkokysymys: Miten se on ilmennyt?
- Oletko huomannut lapsen kokeneen häpeää, kateutta, ulkopuolisuutta tai kiusaamista köyhyyden vuoksi? Kyllä/ei
 - Kyllä vastanneille jatkokysymys: Miten se on ilmennyt?
- Koetko saavasi riittävästi koulutuksia erilaisiin lapsiperheiden elämäntilanteisiin tai eriarvoisuuden vähentämiseen? Millaista koulutusta toivoisit?